

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

Agresivita mladistvých v souvislostech domácího násilí

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Alena PLŠKOVÁ

Vypracoval:

Jan SYSLO

BRNO 2005

OBSAH

ÚVOD	1
1. Domácí násilí	2
1.1.Vymezení pojmu	2
1.2.Mýty a realita	3
1.3.Závěr	7
2. Znaky domácího násilí v ČR	8
2.1 Výskyt domácího násilí v ČR	8
2.2 Formy domácího násilí	8
2.3 Akty násilí	9
2.4 Charakteristika oběti a agresora domácího násilí	10
2.5 Závěr	13
3. Násilí v rodině	14
3.1. Formy násilí v rodině	15
3.2. Vzájemné vztahy a chování členů rodiny	16
3.3. Zaměření na společenské a kulturní normy a postoje	17
3.4. Rodina jako instituce s přítomností násilí	19
3.5. Násilí dítěte vůči rodiči	22
3.5 Závěr	25
4. Trestněprávní aspekty domácího násilí	26
4.1. Trestněprávní aspekty domácího násilí	26
4.2. Vybrané zákonné úpravy z pohledu trestního práva	29
4.3. Občanské právo a domácí násilí	35
4.4. Závěr	37
5. Policejní strategie a domácí násilí	39

5.1.Domácí násilí a policie	39
5.2.Koncepce policejní intervence v příp. domácího násilí	41
5.3.Závěr	43
6. Psychologie oběti	45
6.1.Viktimologie – nauka o oběti	45
6.2.Viktimizace – proces poškozování oběti	47
6.3.Prožívání újmy	49
6.4.Závěr	53
Závěr	54
Resumé	56
Anotace (CZ)	57
Annotation	58
Literatura a prameny	59
Přílohy	61

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce na téma „Agresivita mladistvých v souvislostech domácího násilí“ je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

.....

Jan Syslo

Poděkování

Děkuji PhDr. Aleně Plškové za odborné vedení a velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování bakalářské práce. Rovněž děkuji pracovním odboru sociálně-právní ochrany dětí a prevence kriminality MV za velmi užitečné informace k dané problematice.

Také bych chtěl poděkovat své manželce Lucii a dcerám Kristýně a Veronice za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytly při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Brno, 29. dubna 2005

Jan Syslo

„Všechny šťastné rodiny připomínají jedna druhou, ale každá nešťastná rodina má své vlastní neštěstí.“

L.N. Tolstoj

„Nikdo, kdo nenahlédl do vnitřního uspořádání rodiny nemůže říci, jaké těžkosti prožívá každý její člen.“

Jane Austinová

ÚVOD

Rodina je základním článkem každého státního uspořádání a tvoří výchozí bod celé společnosti od kterého se odvíjí její další vývoj a rozvoj. Rodina by jako taková měla být místem, kde každý její člen nalezne své soukromí, bezpečí, jistotu, zázemí a hlavně lásku a pochopení svých nejbližších. Ne vždy je však tomu ve všech případech a rodina se stává místem strachu, nejistoty, obav a v neposlední řadě i násilí ve všech jeho podobách. Často vychází najevo skutečnost, že právě rodina je tím místem, kde silnější diktují svá pravidla a na svém „teritoriu“, kde nejsou nikým rušeni ani pozorováni beztretně ubližují slabším tedy svým blízkým. Je až s podivem, že člověk, který dříve miloval, měl rád či snad projevoval určité sympatie vůči tomu druhému, je teď ten, který terorizuje, ubližuje a ztrpčuje život jen proto, že se mu ten druhý znelíbil či jen proto, že mu dělá radost, když se jej někdo bojí. Najednou se rodina stane místem odkud není často úniku, není pomoci a je zde jen beznaděj a strach!

Pro výběr zvoleného tématu jsem se rozhodl proto, že úzce navazuje na mou pracovní náplň. Při bližším pohledu na tento společenský problém, jak by se dalo domácí násilí velice obecně charakterizovat, zjišťuji fakt, že na téma domácí násilí je hovořeno stále častěji a prolíná se do všech vrstev našeho života. Účelem a snahou mé práce je formou komparací různých přístupů v odborné literatuře zachytit, popsat a zhodnotit daný fenomén, zdůraznit jeho závažnost a zřetelně deklarovat, že domácí násilí je věcí veřejnou nikoliv soukromou. Ohrožení důstojnosti člověka, jeho zdraví a života jsou hodnoty, které je zapotřebí chránit.

1. Domácí násilí

1.1.Vymezení pojmu

Domácí násilí patří k nejčastější formě násilného chování v naší společnosti, ale také dokonce k nejčastější trestné činnosti, která je však svými aktéry velmi utajována. Má různé formy, často začíná lehkým strkáním a může pokračovat políčkem, fackou, úderem a končit útokem se zbraní v ruce. Tělesné formy patří mezi ty, které jsou snáze identifikovatelné. Obtížná detekce a identifikace je typická pro formy citového týrání, soustavného ponižování, ironizování, posměšných poznámek a dalších útoků na lidskou důstojnost, které často provázejí i ostatní formy násilí v rodině a vytváří tak obraz typické rodinné komunikace. Násilí v rodině může mít také obraz sociální izolace, kdy jeden z partnerů záměrně udržuje svého partnera bez kontaktů se svojí rodinou, přáteli apod. Mezi partnerským násilím v rodině patří k častým formám ekonomické strádání, vykořisťování až područí. K závažným formám domácího násilí patří sexuální útoky.

Domácí násilí je fenomén, pro který je typické opakování a platí pro něho nepsané pravidlo, že tak jak se opakují jednotlivé ataky, tak se stupňuje jejich intenzita až nabývají na krutosti. Pro zvládání domácího násilí je problém v ochotě vyhledat pomoc a popsat negativní formy komunikace se svým partnerem. Příčinou této neochoty až záměrného blokování je ambivalentní vztah oběti ke svému agresivnímu partnerovi, pocit studu a také pocit viny. Tak se paradoxně vytváří patologická závislost oběti na agresorovi a obráceně.

Zcela typickou charakteristikou je nízká ochota vyhledání pomoci ze strany oběti. Zahraniční studie jejichž metodologie i výběr souboru jsou odlišné, nicméně alespoň pro naši představu - ukazují, že ženy se v partnerském vztahu stávají obětí agrese velmi často a tato čísla se pohybují v rozmezí 66-80 %. Muži jsou obětí domácího násilí méně často a údaje se pohybují v číslech 25-33%.¹

¹ Vaníčková, E. *Domácí Násilí*. Praha: Růžová linka, 2001.

V České republice v současné době neexistuje přesná definice domácího násilí. Psychologové rozumí pod tímto pojmem násilí mezi partnery, které se odehrává v soukromí, je opakované a má stoupající tendenci. Týká se jak násilí mezi partnery, manželi, tak i násilí vůči starým lidem, dětem zdravotně postiženým. Pod pojmem domácí násilí můžeme zařadit také násilí dětí na rodičích. Jedná se zejména o rodiny neúplné, pouze s jedním rodičem, např. když dítě zůstává samo s matkou, může převzít roli jakéhosi pseudopartnera. Zároveň se však může proměnit v tyрана, který rozhoduje o veškerém dění v rodině.

Dítě si může vzít vzor i v některém rodiči – například syn, který je častým svědkem arogantního chování otce k matce, se k ní může začít chovat stejným způsobem. Agresivním chováním vůči rodiči se často vyznačují jedináčci. Jsou centrálním bodem rodiny, jsou do nich vkládány naděje i ambice rodičů. V komplikované situaci se rovněž ocitají prvorozené děti, které zažijí frustraci „sesazení z trůnu“ mladším sourozencem a záleží na rodičích, jak prvorozený syn nebo dcera tuto roli zvládne. Problematické může být též dítě nejmladší, které se narodí starším rodičům ve velkém časovém odstupu. Rovněž adoptované děti se mohou vůči rodičům chovat agresivně.¹

1.2. Mýty a realita o domácím násilí

Násilí, kterého se dopouštějí členové rodin na svých blízkých, je na první pohled těžko srozumitelné, a proto je protkáno mnoha mýty. Mýty - to jsou falešné a chybné představy. U profesionálů nelze mýty podceňovat a přehlížet. Omezují či dokonce zcela blokují jejich schopnost dobře pomoci klientovi v živém případě.

Největší mýtus o domácím násilí

Domácí násilí je soukromá věc, do které se nemají cizí lidé či stát vůbec plést. Pravdou je, že násilí nemůžeme tolerovat a je lhostejné, zda jde o násilí mezi blízkými nebo cizími osobami! Násilí není a nemůže

¹ Čírtková, L., *Za zavřenými dveřmi*. Praha: Bulletin prevence kriminality MV ČR, 2001.

být nikdy soukromou záležitostí. Každý má právo na ochranu své důstojnosti, zdraví a života! Větší citlivost a vnímavost k právům každého člověka na plnohodnotný, slušný život umožnila, abychom se dívali i pod pokličku soukromých vztahů. Týrání a zneužívání dětí uvnitř rodin se proto stalo prvním problémem, na který se upřely oči odborné a pak i laické veřejnosti. Vzápětí se o pozornost začaly ucházet týrané ženy. Podle mnohých odborníků nás v blízké budoucnosti čeká odkrytí posledního tabu, kterým jsou muži týrání svými partnerkami (problém násilí páchaného na mužích).

Mýtus o sociálně slabých rodinách

Velmi rozšířeným mýtem je představa, že domácí násilí se v běžné rodině nemůže objevit a že postihuje pouze sociálně slabé rodiny, které žijí či lépe řečeno živoří někde na okraji společenského spektra. Pravdou je, že domácí násilí nejde ruku v ruce s materiálním blahobytem rodiny. V dobře zajištěných rodinách může být domácí násilí dokonce urputnější.

Mýtus černobílého vnímání aktérů domácího násilí

Velmi rozšířeným mýtem o domácím násilí je představa, že pachatel domácího násilí má výlučně negativní charakter a je kompletně odpudivou osobností zatímco oběť je krystalicky čistá, vzorná bytost, která se vyznačuje pouze samými ctnostmi. Pravdou je, že pachatelé i oběti domácího násilí jsou živými bytostmi se vším všudy. Agresor může například být na svém pracovišti váženou osobou. A naopak oběť může být v mnoha ohledech nedokonalá. Ani nedokonalost oběti však neospravedlňuje násilí. Nikdo nemá právo druhého týrat.

Mýtus o fatálnosti (nevyhnutelnosti) domácího násilí

Silně zakořeněná představa říká, že cyklus násilí je fatální. Do partnerských vztahů přinášíme naše zkušenosti z dětství, kopírujeme modely soužití našich rodičů. Kdo zažil násilí mezi otcem a matkou, bude i ve vlastním partnerském vztahu ochotně přijímat roli oběti nebo agresora.

Mýtus o typickém pachateli

V laické veřejnosti je zakořeněná představa, že pachatel domácího násilí je primitivní, nevzdělaná, vzteklá, impulzivní a vždy útočná osoba, která se na první pohled liší od slušného člověka. Mnoho lidí se utěšuje představou, že domácí násilí se dopouští pouze nenormální, duševně chorá individua. Pravdou je, že k domácímu násilí se uchylují i jedinci, kteří jsou ve svém pracovním okolí pokládáni za úspěšné, konformní a společenské lidi.

Mýtus o typické oběti

Máte-li pocit, který lze vyjádřit větou: „Nevypadá jako žena (partner), kterou (kterého) by někdo bil.“, jste pravděpodobně v zajetí mýtu o typické oběti. Laická veřejnost totiž věří, že obětí domácího násilí se mohou stát pouze pasivní, závislé, nesamostatné puťky. Pravdou je, že neexistuje typická oběť domácího násilí. Každý partner, muž i žena, se může dostat do pozice týrané oběti.

Mýtus o vině oběti

Tento stereotyp předpokládá, že každé domácí násilí musí mít svou jasnou příčinu nejlépe v chybné komunikaci s partnerem. Oběť zřejmě provokuje svého partnera k násilným výbuchům. Pravdou je, že nikdo nemá právo svého partnera týrat násilím. Místo abyste se ptali, proč ji (jeho) uhodil, mějte na mysli, že nikdo nemá právo zraňovat důstojnost a zdraví blízké osoby.

Mýtus o příčinném vlivu alkoholu na domácím násilí

Lze ho vyjádřit lapidární větou: „Bije ji, protože pije“. Pravdou je, že alkohol ani drogy nejsou skutečnou příčinou domácího násilí. Fungují spíše jako omluva. Násilníci budou ubližovat partnerům v opilém i střízlivém stavu. Někdy se dokonce záměrně alkoholizují, protože později mohou vliv alkoholu použít jako výmluvu pro své násilné chování.

Příčiny domácího násilí

Není jednoduché odpovědět na otázku proč vůbec existuje domácí násilí. Ještě složitější je vystopovat příčiny domácího násilí v konkrétním případě u určité partnerské dvojice.

Původní názory

Původně se mluvilo pouze o domácím násilí páchaném na ženách. Domácí násilí bylo proto vnímáno jako produkt typicky mužské společnosti. V případech domácího násilí jde o uplatňování moci a kontroly v duchu psaných i nepsaných norem a rolových stereotypů patriarchální společnosti. Agresivní muži týrající své partnerky věří, že budou tolerováni společností.

Dnešní názory

Dnešní názory počítají ne s jednou, ale s více příčinami, které působí současně a vzájemně se prolínají a posilují. V jednotlivém případě domácího násilí mohou být různě „namixovány“.

Příčiny a faktory ovlivňující vznik domácího násilí můžeme rozdělit do čtyř úrovní či pater:

1. společnost (převládající názory společnosti - duch doby)

Například existence mýtů pomáhá ospravedlnit a bagatelizovat násilí za zavřenými dveřmi.

2. konkrétní sociální prostředí a životní situace (situační faktory)

Například nezaměstnanost a jiné stresové situace mohou usnadnit vznik domácího násilí.

3. rodina (příčiny vyplývající z dění a vztahů uvnitř rodiny)

Tento faktor souvisí zejména s kvalitou vztahu mezi dospělými partnery. Klíčový je moment, kdo a jak uplatňuje v rodině moc a kontrolu.

4. jednotlivec (individuální příčiny domácího násilí)

Jde zejména o povahové zvláštnosti útočníka jako např. sklon k agresivnímu chování, negativní emocionalita, sebestřednost atd.¹

1.3. Závěr

V této kapitole byly vyloženy nejen teoretické pohledy na problém domácího násilí, ale byly zde vyloženy i některé mýty a realita domácího násilí. Domácí násilí se odehrává mezi blízkými lidmi a pachatel a jeho oběť jsou na sobě citově, sociálně a ekonomicky vzájemně závislí. Domácí násilí představuje opakované a dlouhodobé týrání partnera, se kterým se dělíme o soukromí. Násilí v rodině je založeno na fyzickém napadání, psychickém týrání, soustavném ponižování a „deptání“ toho druhého, na sexuálním zneužívání či na kombinacích těchto prostředků. Domácí násilí má podobu mnoha tváří a rovněž i pachatelé a oběti mají svou podobu bez jakýchkoli výjimek. Závěrem tedy mohu říci, že „domácí násilí není privátní záležitostí, nikdo nesmí být týrán a pomoc existuje!“

¹ Kolektiv autorů, *Jednání policistů s obětí trestného činu*. Ostrov: Bílý kruh bezpečí ve spolupráci MV ČR, Odbor prevence kriminality, 2003.

2. Znaky domácího násilí v České republice

2.1. Výskyt domácího násilí v České republice

Pojem domácí násilí zná hlavně z médií 80% české populace, avšak každý druhý člověk neví, jak by se tvářící tvář domácímu násilí měl zachovat. 75% obětí domácího násilí v naší zemi hledá pomoc u institutu až v okamžiku, kdy si myslí, že jejich bezpečnost je vážně ohrožena, tj. bojí se hlavně o své zdraví a život. 70% občanů České republiky je přesvědčeno, že rodina sama problém domácího násilí nedokáže vyřešit, ale trestní postih akceptuje jen 57% a to pouze tehdy, když dojde k vážnějšímu zranění oběti. Většina případů domácího násilí se odehrává v přítomnosti dětí.¹

Podle statistických údajů z poraden Bílého kruhu bezpečí je nutno považovat násilí v partnerských vztazích v České republice za spíše častý jev. Z celkového počtu klientů Bílého kruhu bezpečí v roce 1999 tvořily oběti domácího násilí 36 % a v roce 2000 to bylo 38 % . Toto číslo je samozřejmě pouze orientačním vodítkem pro odhad, aproximaci skutečného výskytu domácího násilí, v českých rodinách. Zahraniční experti předpokládají, že domácí násilí postihuje 10 až 50 % partnerských vztahů. Tento značně velký interval je dán tím, zda jsou počítány pouze ty nejtvrďší podoby domácího násilí či zda jsou uvažovány i jeho měkčí polohy.²

2.2. Formy domácího násilí

Domácí násilí se odehrává většinou v rodině, tedy za zavřenými dveřmi, mezi lidmi, kteří jsou si blízcí. Může mít různé konkrétní podoby od týrání a zanedbávání dětí přes trýznění seniorů až po

¹ Kolektiv autorů, *Jednání policistů s obětí trestného činu*. Ostrov: Bílý kruh bezpečí ve spolupráci MV ČR, Odbor prevence kriminality, 2003

² Odbor prevence kriminality MV, *Tiskový servis*. Praha: Výběr – březen, 2001

psychické a fyzické násilí mezi mužem a ženou, kteří jdou životem ve společném partnerském vztahu. Jako typy domácího násilí mohou vystupovat:

- násilí na dětech
- násilí na ženách
- násilí na seniorech
- násilí na zdravotně postižených
- násilí na mužích.

Domácí násilí má gradující vývoj, pokračuje se vzrůstající rafinovaností a krutostí vůči oběti. Bez vnější pomoci nepřestane. Domácí násilí se zakládá na **reviktimizaci**, tj. opakovaném poškozování oběti. To je vůbec nejmarkantnější znak domácího násilí. Jsou opakovaně zraňovány (ať už fyzicky, psychicky, emocionálně nebo sexuálně) osobou, které původně důvěřovaly natolik, že s ní navázaly pevný partnerský vztah. Domácí násilí v jakékoliv podobě má vždy silně devastující účinky na tělo i duši oběti.¹

2.3. Akty násilí

Tento přehled uvádí způsoby a metody, ke kterým se agresori nejčastěji uchylují. Může vám pomoci ujasnit si, zda vy, nebo někdo ve vašem okolí žije ve vztahu, kde k násilí dochází. Čím více prvků podobného chování vašeho partnera v něm naleznete, tím horší může situace být. Rozpoznání signálů poukazujících na násilí je důležité k tomu, abyste mu předešly či ho přerušily.

Fyzické násilí

Násilí namířené proti vám či vašim dětem (případně oblíbenému zvířeti). Fackování, kopání, škrcení, bití či mlácení o zeď, rány, pěstí, ohrožování zbraní, pokus zabít vás či někoho vám blízkého, vyhrožování násilím.

¹ Kolektiv autorů, *Za zavřenými dveřmi*. Praha: Bulletin prevence kriminality MV ČR, 2001, s.2.

Sexuální násilí

Používání síly či výhrůžek za účelem donutit vás k sexu nebo sexuálním praktikám, které odmítáte.

Citové a ekonomické vydírání

Destruktivní kritika

Nadávání, obviňování, pokořující poznámky či gesta.

Ekonomická kontrola

Omezení přístupu k penězům, zákazy či jiné úmyslné narušování vaší práce.

Nátlaková taktika

Nátlak obviňováním či jinou formou zastrašování, nečestné ovlivňování dětí, rozkazování, co máte dělat, zabraňování spánku či odepírání potravy.

Izolace

Bránění navštívit příbuzné či přátele, odmítání dát vám klíče, sledování telefonátů, otevírání pošty, pronásledování, nečekané kontrolní návštěvy či telefony.

Znevažování či podceňování vaší osoby

Ponižování ve společnosti, neposlušání či přerušování hovoru s cílem dát vám najevo, kdo má skutečnou moc, nebo jiný způsob, jak vás zesměšnit.

Vydírání sebedestruktivním chováním

Vyhrožování sebevraždou či jinými formami sebepoškozování neučiníte-li, co si přeje.¹

2.4. Charakteristika oběti a agresora domácího násilí

Agrese

Útočné či výbojné jednání, projev nepřátelství vůči určitému objektu, úmyslný útok na překážku, osobu, předmět stojící v cestě k uspokojení potřeby (reakce na frustraci). Biologicky jakákoliv fyzická akce nebo hrozba akcí, kterou jednotlivec zmenšuje svobodu nebo

¹ Tošnerová, T., *Za zavřenými dveřmi*. Praha: Bulletin prevence kriminality MV ČR, 2001, s. 13.

genetickou způsobilost jiného jednatelce. Agrese může být buď potlačena a projevit se krátkodobě podrážděností nebo dlouhodobě psychosomatickými důsledky a být přesunuta, ritualizována nebo symbolizována, anebo se může projevit otevřeně.

Agresivita

Útočnost. V etologii tendence k hrozbě nebo útočnému jednání, vůči druhému jedinci vlastního druhu – tzv. agresivita vnitrodruhová, anebo vůči druhému jedinci jiného druhu. Převážně jde o získání potravy, pohlavního partnera, teritoria nebo postavení v hierarchii skupiny. V přírodě usměrňuje počet příslušníků druhu, rozmístění, výběr nejvhodnějších jedinců pro rozmnožování a nejvhodnějších vůdců skupiny.

U člověka může jít:

- a) o reakci na pocit osobního ohrožení,
- b) o trvalejší osobnostní rys,
- c) o symptom duševní poruchy nebo choroby.

Příčinou je často frustrace, úzkost, vnitřní napětí. Psychoanalýza pokládá obranné a útočné reakce za projevy primárního pudu. Agresivita se může projevovat skrytě, ve fantazii a myšlení, otevřeně sociálně tolerovanými formami, k nimž patří vyhrocené a sportovní fandovství, posměch, kritické postoje projevované k soc. okolí a veřejným institucím, soutěživé prosazování kariéry.¹

Nejvyšší výskyt domácího násilí jsme registrovali mezi manželi. Ve srovnání s násilím mezi manželi se propadá výskyt násilných incidentů uvnitř volného partnerského vztahu typu **druh-družka** zhruba na jednu třetinu. Bývalí manželé nepatří mezi typické aktéry jevů domácího násilí. Konflikty mezi bývalými manželi a tzv. vyrovnávání účtů má zřejmě jinou tvář a podobu než domácí násilí. Spíše se setkáme s domácím násilím, které přetrvává i po rozvodu partnerů, kteří spolu sdílejí společné bydliště.

Hlavní okolností je však fakt, že v živých případech se primární agresori nemusí obávat žádného citelného postihu, a proto je nic nevede

¹ Hartl, P., Hartlová, H., *Psychologický slovník*. Praha: vydavatelství Portál, 2000, s. 22-23.

k tomu, aby s násilím přestali. I v českých rodinách je **typickým agresorem muž**. Podle výsledků z dotazníků to platí v 97,8% řešených případů. Opačná pozice, tj. muž v roli oběti domácího násilí, je podle zkušeností Bílého kruhu bezpečí ojedinělým případem. Nicméně i s takovými výjimkami jsme se již setkali.

Vzdělání týraných žen. 54 % týraných žen má alespoň středoškolské vzdělání. To znamená, že domácím násilím nejsou zdaleka postihovány pouze ženy, kterým chybí vzdělání, určitý rozhled a schopnosti se kvalifikovaně uplatnit ve světě práce, a že neexistuje typická oběť domácího násilí.

Zachránci jsou lidé, kteří přicházejí do poradny Bílého kruhu bezpečí hledat pomoc pro někoho ze svého okolí. Například muž-dospělý syn, který v prostředí partnerského násilí mezi rodiči vyrůstal, nebo kolegyně z práce, sousedky, či dřívější přítelkyně. Role „zachránců“ využívají nestátní organizace v Evropě i v USA, aby je zapojily jako aktivisty do různých programů prevence domácího násilí směřujících především k mužské populaci.

Asistence dětí. 80 % dětí je přímými svědky násilných incidentů mezi rodiči nebo jsou s následky týrání matky konfrontovány takřikajíc mlčky a pokradmu, například registrují tělesná zranění matky či odezírají její psychické problémy jako strach, sklíčenost, překrucování toho, co se stalo (například když se matky ptají po původu jejích zranění).

Dvojitá tvář pachatelů. 63% dotázaných žen uvádí, že jejich partner má **dva vzorce chování**: laskavé a přátelské chování, které prezentuje na veřejnosti, a násilnické chování vůči své partnerce v privátním prostředí. Tento moment prožívají oběti jako výrazně komplikující, často bývá zdrojem pocitů domnělé viny a blokuje ochotu a odvahu svěřit se se svým trápením další osobě. Oběť se totiž obává, že jí okolí neuvěří.¹

V současné době je k dispozici několik výrazných a častých typů pachatelů domácího násilí:

- Rozpadlý alkoholik

¹ Odbor prevence kriminality MV, *Tiskový servis*. Praha: Výběr – březen, 2001, s. 2-3.

- Stresovaný slaboch – odreagování vlastní mizérie, domnělá či skutečná životní krize je spouštěčem – „vandal doma“, násilník potřebuje sám podporu, žena je zástupným odreagováním
- Nepolepšitelný násilník či „sociální sadista“
- Domácí násilník – pedant, bazírák, pro okolí slušný člověk, fenomén dvojí tváře, většinou vysoce kvalifikovaný partner
- Normální násilník – vlastně „oběť“ vlastního špatného dětství, kopíruje model původní rodiny, jestliže sám cítí vinu a přijímá zodpovědnost, je dobrá šance na zlepšení
- Reaktivní násilník – reakce na domnělé nebo skutečné ústrky ze stran partnera/partnerky, jasný a nápadný start – začátek incidentů, celkem dobrá prognóza, neboť příčina je pravděpodobně vztahová, interpersonální
- Jiný pachatel – sběrný koš pro ostatní konstelace příčin a důležitých spouštěčů.¹

2.5. Závěr

V současné době je největší výskyt domácího násilí registrován mezi manžely, ve volném soužití druh-družka je to sníženo asi na jednu třetinu. Tyto statistické údaje se ovšem každoročně velice rychle mění a s nimi i druhy, oběti a agresori domácího násilí. Domácí násilí není pouze doménou současných manželských párů, ale i partnerů po rozvodu. Převážně je ve většině případů agresorem muž, ale i tento trend se mění a objevují se i případy týraných mužů a v neposlední řadě týrání dospělých a seniorů ze stran vlastních dětí a vnuků domácího násilí jak mezi laickou, tak i odbornou veřejností. Nutností je tedy zajistit v České republice větší informovanost o specifických problémech a zvládání odbornou veřejností, tj. na lékařů, psychologů, psychiatrů, sociálních pracovníků a neustále tyto obory a jejich kvalifikaci prohlubovat a zdokonalovat tak pomoc a prevenci domácího násilí.

¹ Kolektiv autorů, *Jednání policistů s obětí trestného činu*. Ostrov: Bílý kruh bezpečí ve spolupráci MV ČR, Odbor prevence kriminality, 2003, s. 67.

3. Násilí v rodině

Násilí (violence) – uplatňování síly k překonání odporu.

Rodina – společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.

Rodina funkční – rodina, v níž dochází k úspěšnému řešení problémů, existuje příznivé emocionální klima a dochází ke stálému vyrovnávání vztahů uvnitř rodiny v souladu s životním cyklem jejích členů.¹

Rodičovství má tři základní složky:

- 1) ochranu dětí před poškozením, ochranu a podporu jejich zdravého tělesného a duševního vývoje
- 2) kontrolu a vynucení hranic, které zajišťují jak bezpečí dětí, tak bezpečí jejich okolí úměrně tomu, jak se rozšiřuje aktivita dětí v průběhu jejich vývoje
- 3) zajištění co nejlepších podmínek rozvoje talentu dětí, zajištění co nejlepších možností pro jeho využití.

Rodičovství není vrozené, lidé se mu musí učit. Narušené rodičovství se v současnosti považuje za jednu z klíčových příčin tělesných, psychologických, psychiatrických a sociálních onemocnění a poruch dětí a dospívající mládeže. Je v kořenech (antisociální) poruchy chování dětí a dospívajících, delikvence dětí a mladistvých, závislosti na nikotinu, alkoholu a drogách.

Stará zkušenost, že násilí plodí násilí, platí pro menší i větší lidské skupiny, pro vztahy uvnitř skupin i mezi nimi, stejně jako pro rodiny nebo lidi žijící ve společné domácnosti. Připomínáme, že násilné chování je agrese jedné osoby proti osobě druhé (nebo jejich většímu počtu), jejímž cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo zabít. Násilné chování v rodině zahrnuje špatné zacházení s dětmi, násilí mezi dospělými členy rodiny i špatné zacházení se starými lidmi. Násilné chování v rodině zahrnuje, „jakýkoli čin nebo opominutí, spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou

¹ Hartl, P., Hartlová, H., *Psychologický slovník*. Praha: vydavatelství Portál, 2000, s. 342, 512.

nebo duševní integritu nebo svobodu jiného člena stejné rodiny nebo vážně poškozují rozvoj jeho osobnosti“ (Evropská rada, Council of Europe, 1986).

3.1. Formy násilí v rodině

Násilí uvnitř rodin je časté a týká se všech druhů rodinných vztahů (mezi dospělými, mezi dospělými a jejich dětmi, mezi dětmi, dospělými, dětmi a prarodiči). Podobně časté je zanedbávání, tělesné a sexuální zneužívání dětí. Děti vystavené ve vlastní rodině opakovanému násilí se často naučí odchylně zpracovávat neutrální i přátelské sociální informace z prostředí, považují je za nepřátelské. Násilí v rodinách často probíhá v cyklech, které se přenášejí z jedné generace do další. Oběti násilí v dětství se stávají pachatelí násilí v průběhu dospívání a dospělosti. Násilí v rodinách poškozuje děti na celý život víc než všechna genetická onemocnění společně. Zanedbávání, fyzické a sexuální zneužívání dětí, zejména dlouhodobé a těžké, může děti ohrozit celoživotně. Častým důsledkem je vývoj poruch chování v dospívání i poruch osobnosti v dospělosti, včetně rostoucí destruktivity, například sadistického a „ledově“ psychopatického chování, závislost na drogách a další druhy duševních onemocnění, u žen deprese (chorobný smutek).¹

Na rozdíl od jiných, obecnějších pojetí násilí (kriminologický či sociologický přístup), které hodnotí násilí jako sociální fenomén s cílem zachytit a vysvětlit jeho stav, strukturu a dynamiku a příčiny násilí hledá v sociálních procesech, psychologický přístup chápe násilí jako patologický způsob interakce konkrétního jedince (skupiny) s okolím.

V novějším, modernějším pojetí se chápe obecněji, zejména v politologických teoriích se o násilí mluví jako o prostředku nebo způsobu, jak donutit jiného člověka nebo jinou sociální skupinu, aby činili něco, co činit sami nechtějí, anebo jim znemožnit vykonávat něco, co vykonávat chtějí.²

¹ Koukolík, F., Drtilová, J., *Zlo na každý den - Život s deprivanty I.* Praha: Galén, 2001, s. 225-226.

² Gál, F. *Násilí.* Praha: EGEM, 1994, s. 85

V životě se můžeme setkat s různými projevy násilí. Liší se od sebe způsobem provedení, aktéry i oběťmi, příčinami vzniku, následky pro účastníky, délkou trvání, očekávaností či neočekávaností vzniku apod. Tyto a další faktory v různé míře ovlivňují a individualizují vznik, průběh i řešení konfliktních situací či násilných incidentů. Co do způsobu páčání rozlišujeme násilí v podobě agrese (verbální, fyzické), manipulace (neagresivní „ohlupování“, násilí z „podřízené“ pozice) a kombinace obou typů. Podle délky trvání se setkáváme s násilím působícím dlouhodobě (latentní, pokračující), situačním násilím v podobě postupně gradujících konfliktních situací a násilím ve formě incidentů, tj. neočekávaných, náhlých, převážně násilných projevů s krátkým intenzívním průběhem.¹

3.2. Vzájemné vztahy a chování členů rodiny

V rámci této tradice lze odlišit jednak model vztahový (interakční nebo také systemický) a jednak modely, které zaměřují na osobnost násilníka, ale také na oběti násilí a okolnosti, za kterých k násilí dochází. Výzkumy totiž ukazují, že se násilí v rodinách obvykle nedopouštějí lidé s extrémní psychopatologií. Rodiče často přisuzují svým dětem negativní motivy a vlastnosti, kterými zdůvodňují oprávněnost a nutnost fyzických trestů, nevidí možnost alternativního řešení. Zároveň mohou působit specifické podmínky prostředí, například společenská izolace a nízká socioekonomická úroveň rodiny.

Vztahový (interakční) model ukazuje na vzájemnou vazbu mezi chováním násilníka a chováním oběti. Tak například si všímá, že chování násilníka a oběti se vzájemně doplňují a že určité chování oběti předchází násilnému chování útočníka. Interakční modely zdůrazňováním vzájemné souvislosti chování jednotlivých aktérů mohou přehlédnout rozdíl moci mezi blízkými lidmi, který je dán normativně (například generační rozdíl rodič - dítě) a tradičními názory (muž - žena), ale který také může být utvořen či konstruován v konkrétním vztahu i proti

¹ Spurný, J. *Psychologie násilí*. Praha: EUROUNION, s.r.o., 1996, s. 7-8.

kulturní zvyklosti, například v případě násilí dítěte na rodiči, ale také ženy na muži. Kromě horizontálních interakčních vlivů v rámci dané rodiny je třeba upozornit na přenášení násilných vzorců chování. Dítě, které je bité, bije často své sourozence i spolužáky. Je klinicky známou zkušeností, že chlapci sexuálně zneužívání se stávají pachateli sexuálního násilí. Méně známý je mezigenerační přenos fyzického násilí. Děti, které byly bité svými rodiči a trpěly tím, se často v rodičovské roli jakoby proti své vůli uchylují k násilným výchovným praktikám. Výzkumy ukázaly, že muži, kteří byli vychováni v rodině, kde otec fyzicky ubližoval matce, často užívají stejné míry násilí vůči svým ženám a ženy vůči dětem.¹

3.3. Zaměření na společenské a kulturní normy a postoje

V 60. a 70. letech se v řadě zemích Evropy a ve Spojených státech rozšířila společenská hnutí za práva slabších osob. Zejména feministická hnutí upozorňovala na souvislost mezi patriarchálním názorem a společenskou tolerancí vůči násilí a všímala si historických kořenů této tolerance.

Různé, někdy i drastické podoby násilí patří v různých společnostech k životu lidí, kteří žijí v blízkých vztazích, patrně od nepaměti. Ještě ve středověku byly nežádoucí děti opouštěny a ponechávány svému osudu. Uvádí se, že kromě křesťanské a židovské kultury to bylo považováno za přijatelný postup, jak se zbavit nejen znetvořených a nemocných dětí, ale také nadpočetných novorozenců, kteří by příliš zatěžovali ekonomické zdroje rodiny nebo společenství. Také v novověké Evropě nacházíme záznamy, které svědčí o překvapivě drsných způsobech péče o novorozence a kojence. Ve Francii v 17. století byli novorozenci posíláni ke kojným, kde je rodiče nechávali několik let, aniž by se zvlášť o ně zajímali; týkalo se to nejen bohatých, ale i chudých rodin.

¹ Gjuričová, Š. *Podoby násilí*. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 14-15.

Tyto přístupy nelze ovšem hodnotit našimi dnešními měřítky. O dítěti se soudilo, že nemá duši, bylo považováno za věc. Děti, ale také ženy a služebnictvo, byly však v řadě kultur po staletí považovány za majetek otce rodiny, který měl právo používat všechny druhy trestů. Aristoteles jako první zdůvodnil manželskou a otcovskou autoritu přirozenou nerovností mezi lidmi. Až do šedesátých let svět věřil, že surové bití a týrání jsou řídké a extrémní jevy, které se vyskytují pouze ve zjevně problematických rodinách, kdežto v běžných „slušných“ rodinách se nevyskytují. Vlivem proměny společenského klimatu v západní Evropě a ve Spojených státech v 60. a 70. letech dochází ke změně tradičního tabu. Násilí v rámci rodin postupně ztrácí význam rodinného tajemství, které je třeba respektovat. Rodina přestává být idealizována jako přístav klidu a bezpečí mimo jakoukoli kritiku. Násilí je tedy označeno za problém, který má širší společenský význam a je třeba jej pojmenovat i řešit na všech úrovních. Společnost, která jednoznačně neodsuzuje násilí, nebo je toleruje, vlastně nepřímo používání násilí podporuje.

Naše společnost prožívá po pádu totalitního režimu období, kdy se pozornost, věnovaná násilí v rodinách, proměňuje. Násilím se už nezabývají jen odborníci z oblasti státní, zdravotní, sociální, právní a pedagogické sféry, ale také mnoho odborníků a laických profesionálních a dobrovolných pracovníků v rámci neziskových organizací. Vznikají tak kromě krizových center, která tvoří součást státní zdravotní péče (v Praze např. RIAPS a krizová centra v Bohnicích), také zařízení, která jsou podporována více zdroji, včetně zdrojů komunálních a individuálních. Za všechny jmenujme Linku bezpečí nadace Naše dítě, Bílý kruh bezpečí, Dětské krizové centrum, sdružení ROSA, DONA.¹

3.4. Rodina jako instituce s přítomností násilí

Čas jako rizikový faktor

¹ Gjuričová, Š. *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 12-15.

Čas, který členové rodiny tráví vzájemnou interakcí, je daleko delší než čas v interakcích s jinými lidmi. Tento poměr se bude lišit v závislosti na etapách rodinného životního cyklu a na celkovém kulturním kontextu, tedy na tom, jak a kde tráví muži, ženy a děti svůj čas. Čím více času tráví rodina spolu, tím větší je riziko konfliktů a násilí. Špatné životní prostředí, nízký příjem, chudoba, nezaměstnanost, špatné vzdělání, izolace – to všechno jsou předpoklady pro vznik násilí v rodinách.

Pestrost činností a zájmů

Obecně tráví členové rodiny hodně času společně. Jejich interakce navíc probíhají v daleko větším množství činností, než jaký je počet činností mimo rodinu, takže riziko konfliktu je mnohem pravděpodobnější. Veliký rozdíl je i v tom, zda jsou lidé v práci nebo doma, sedí-li např. v kanceláři ve společnosti přibližně stejně starých lidí, či musí-li uspokojovat potřeby hladového a vzteklého batolete či otráveného teenagera.

Intenzita prožívání

Intenzita rodinných interakcí a stupeň jejich prožívání jsou větší. Jedovatá poznámka vyřčená členem rodiny má často větší dopad než stejná poznámka pronesená v jiném prostředí. Charakteristickými znaky rodin, v nichž dochází k násilí, týrání či zneužívání, jsou vzájemný antagonismus, vyšší stupeň kritičnosti, vyhrožování, častější křičení - to vše jsou důkazy extrémní intenzity prožívání.

Střetové situace

Rozpory jsou nevyhnutelné jak mezi mladými dětmi a teenagery, tak mezi chlapci a dívkami či muži a ženami a úzce souvisejí s rozdíly v názorech na vhodnost dané volby. Rodiny, v nichž dochází k násilí, týrání či zneužívání, nevykazují dostatečné společenské dovednosti k tomu, aby se vyrovnaly s těmito rozdíly. Při řešení konfliktů dochází k vynucování, vnímané prohřešky jsou trestány.

Právo ovlivňovat

Příslušnost k *rodině* znamená, že její nejsilnější člen má právo ovlivňovat hodnoty, postoje a chování ostatních členů rodiny. To je v širším společenském kontextu na místě, neboť od *rodičů* se očekává, že budou plnit své společenské závazky i pokud jde o socializaci jejich dětí. Na druhou stranu může jít jen o pouhé omezování druhých, a v takovém případě se otvírá široké pole konfliktů, nesouhlasu a odporu, a to především v situacích, kdy je předložen rozumný požadavek - dítě se chce např. dívat na svůj oblíbený televizní program, ale je donuceno jít spát.

Rozdíly ve věku a pohlaví

Rodina je jedinečná tím, že je tvořena členy různého věku a pohlaví se zakořeněnými názory na společenské postavení jednotlivých pohlaví, věk a uplatňování autority. V současnosti existuje vysoký počet rodin, které nevznikají přirozeně – děti a rodiče k sobě přicházejí v různých životních etapách, zauímají odlišná generační postavení a mají za sebou rozdílnou minulost. Mezi jednotlivými generacemi, rodinami a pohlavími existuje velké nebezpečí konfliktu. Rodiny, v nichž dochází k násilí, jsou charakteristické patriarchálními názory ovlivňujícími dětství jednoho či obou rodičů: ženy a děti jsou považovány za vhodné oběti násilí a zneužívání.

Přisuzované role

K problémům spočívajících v rozdílech věku a pohlaví přistupuje i to, jak si společnost vykládá role matky a otce. Předpokládá se, že žena, jež porodí dítě, je matkou, zatímco muž pomáhající dítě stvořit je otcem. Může se však stát, že matce je 16 let a otcí 17 let, a přesto by se měli ujmout těchto rolí. Pokud muž žije nebo se ožení se ženou mající dítě, nebo se žena vdá za muže s dítětem, jsou zúčastněnými osobami nevlastní otec, nevlastní matka, nevlastní děti, nevlastní dcery a nevlastní synové. Tyto požadavky mohou být nevyhnutelným zdrojem konfliktu, a mohou se stát důvodem násilí či zneužívání, pokud nejsou podloženy pevnou vazbou či zkušeností jak s přijatými rolemi zacházet.

V nově utvořených rodinách je zaznamenán vysoký počet případů rodinného násilí, např. sexuálního a fyzického zneužívání.

Soukromí

Moderní rodina je soukromou institucí, schovanou před očima, ušima a často i pravidly společnosti. S narůstající mírou soukromí zákonitě klesá společenská kontrola. Celospolečensky akceptovaná pravidla pro případné potrestání mohou být v soukromí značně zkreslena. Pro rodiče se sklony k násilí a zneužívání je typické extrémně deformované vnímání okamžiku, kdy je vhodné děti potrestat. Týrání partnera, obzvláště ženy, je často označováno jako soukromá věc rodiny. Naštěstí se tyto postoje mění, nicméně míra akceptovaného násilí páchaného na partnerech v současné době vysoko překračuje hranici, jež je akceptována u dětí. Toto je další aspekt vývoje společenského výkladu toho, co je přijatelné a co nikoli.

Nedobrovolné členství

Mezi lidmi existuje silně zakořeněná představa, že rodina znamená více než jednotlivci, kteří ji tvoří. Rodina je považována za exkluzivní organizaci: vrozené vztahy jsou odpovědností rodičů a nemohou být ukončeny, pokud nejsou násilí či rozpad rodiny takové, že je poškození a ohrožení vývoje i podle soudu příliš veliké. Momentální právní stav v oblasti péče o děti vyžaduje velmi pádné důkazy o špatné rodičovské péči k tomu, aby mohl stát nějakým způsobem zasáhnout. Zatímco existují bývalé manželky a bývalí manželé, nejsou žádné „bývalé děti“ či „bývalí rodiče“ - až na skutečně extrémní situace.

Stres

Rodiny mají sklon ke stresu. Navíc procházejí neustálými změnami či přechody. Události životního cyklu, např. narození dětí, jejich vývoj a dospívání, stárnutí, odchod na odpočinek a smrt, představují změny, jež mají na rodinu nevyhnutelný dopad. Podobně je tomu s událostmi, které mají vliv na jednotlivce - nezaměstnanost, nemoc, určitý handicap - to vše mohou být příčiny přenášených stresů.

Důkladná znalost minulosti

Intimita a citové prožívání rodinných vztahů dávají členům rodiny celou škálu identit a rolí. Silné stránky a zranitelná místa, oblíbené a neoblíbené věci, lásky a obavy jsou známy všem členům rodiny. I když tyto znalosti a informace mohou pomoci udržovat dobrý vztah, mohou být rovněž zneužity pro případný útok na soukromí a vést ke konfliktům. Tak mohou být formovány role mužů, žen, manželů, manželek, chlapců a dívek. Významy mohou nabývat na důležitosti a rozvíjet se. Představa, že si někdo zaslouží trest či sexuální zájem je základním kamenem, zdůvodňujícím násilí a zneužívání.¹

3.5. Násilí dítěte vůči rodiči

Pokud uvažujeme o násilném chování v rodině, většinou máme na mysli situaci, kdy je násilně jednáno s dítětem. Automaticky předpokládáme, že pouze fyzicky slabší, tedy dítě, může být týráno silnějším, tedy rodičem. V literatuře se uvádí, že ve Spojených státech byly asi dva miliony rodičů psychicky nebo fyzicky týrány. Je pravděpodobné, že jednotlivé případy, se kterými se v klinické praxi setkáme jsou pouze špičkou ledovce, většina případů zřejmě zůstane skryta v rodině. Známe teorii oběti, která uvádí, že oběť násilného jednání nebývá pouze pasivním účastníkem uvedeného děje, ale že se svým způsobem na násilí proti sobě podílí, nevědomě k němu přispívá a dále je rozvíjí. Toto platí i v případě týraných rodičů. Postižený otec či matka zažívají jistě pocit bezmoci, možná někdy i vzteku na vlastní dítě, nejčastěji však pocit, že to sám zavinil výchovou, že je tedy spravedlivě trestán za něco, co spáchal. Tyto pocity brání konstruktivnímu řešení problémů a eventuálnímu vyhledání odborné pomoci. Je nutné zdůraznit, že proti násilnému jednání dětí vůči vlastním rodičům není chráněna žádná rodina a může k němu dojít v každé společenské vrstvě.

Podle našich zkušeností i literárních údajů jsou ohroženy zejména dysfunkční rodiny, rodiny neúplné, pouze s jedním rodičem. Když

¹ Bentovim, A. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. Praha: Grada Publishing, 1998, s. 19-24.

dítě zůstává samo s matkou, může převzít roli jakéhosi pseudopartnera, zároveň se však může proměnit v tyрана, který rozhoduje o veškerém dění v rodině. V úplných rodinách bývá ohrožující znejasnění rolí rodičů. Sem patří málo autoritativní otcové a dominantní matky, například nyní příliš zaměstnané matky podnikatelky. Jako velký problém se v současné rodině jeví tzv. citová subdeprivace dětí. Nejde o zanedbávání a citové strádání v pravém slova smyslu, ale o mírněji působící, avšak dlouhodobý nedostatek času rodičů na své potomky. Děti jsou pak vychovávány v lepším případě prarodiči, v horším ulicích.

Výchova v takto postižené rodině bývá málo autoritativní, dítěti je vše povoleno, nesetkává se s odmítnutím svých někdy těžko uskutečnitelných přání. K problémům může docházet v rodinách, kde jsou rodiče osobnostmi nevyrovnanými, např. s neurotickými obtížemi, případně trpí poruchou osobnosti. Důležitý je vzájemný vztah mezi rodiči a též způsob, jak se k sobě před dětmi chovají. Děti mohou napodobovat chování jednoho rodiče k druhému. Například syn, který je častým svědkem arogantního chování otce k matce, se k ní může začít chovat stejným způsobem.

Významná je rovněž sourozenecká konstelace. Agresivním chováním vůči rodiči bývají ohroženi jedináčci. Ti nebývají zvyklí se s někým dělit, stávají se centrálním bodem rodiny, do nich jsou vkládány naděje a ambice rodičů. V komplikované situaci se rovněž ocitají prvorozené děti, které zažijí frustraci „sesazení z trůnu“ mladším sourozencem a záleží na rodičích, jak prvorozený syn či dcera tuto zátěž zvládne.

Konečně se uvádí, že problematické může být též dítě nejmladší, které se narodí starším rodičům ve velkém časovém odstupu. Hyperprotektivní, vše povolující výchova, je typická pro děti „vymodlené“, ty které se narodí po letech marných pokusů a léčbě sterility. Rovněž adoptivní děti se mohou vůči rodičům chovat agresivně. V poslední době se také diskutuje o vlivu televize a ostatních médií na psychiku dítěte. Diváci jsou denně informováni o narůstajícím násilí mezi lidmi, na některých televizních kanálech mohou sledovat i velmi drastické záběry. To vše děti vnímají a považují za „normální“ život.

Odborné prameny uvádějí, že průměrné americké dítě stráví nejméně dvacet pět hodin týdně před televizní obrazovkou. Ve třinácti letech takový chlapec či dívka viděl asi padesát pět tisíc vražd, znásilnění, ozbrojených loupeží a přepadení. Dále se uvádí, že televizní násilí je odpovědné za téměř polovinu vražd ve Spojených státech! Takto si dítě vytváří zcela falešnou představu o tom, „jak to na světě chodí“. Může nabýt dojmu, že násilí je každodenním běžným jevem a jeho páčání je jednou z účinných možností, jak dosáhnout svého.

Forma agresivního jednání dítěte vůči rodiči je do značné míry závislá na věku dítěte. V předškolním věku to bývají děti, které si afektivními záchvaty vynucují splnění svého přání, děti panovačné, egocentrické. Takové děti nazývá známá německá psycholožka českého původu Jiřina Prekopová „malými tyrany“. Ve školním a adolescentním věku, kdy se původní fyzická převaha rodičů vyrovnává, může mít agresivní chování dětí podobu přímého fyzického násilí, které mnohdy končí i dosti závažným zraněním. K fyzickému násilí vůči rodiči dojde nejčastěji pod vlivem afektu v konfliktu, kdy syn či dcera mají pocit, že jim rodiče upírají něco, na co mají právo. Někdy má agrese podobu až chronického fyzického týrání rodiče, nejčastěji je to rodič v neúplné rodině, který nemá oporu druhého partnera. Extrémním případem je vražda rodiče dítětem.¹

3.6. Závěr

Transgenerační přenos dětské zkušenosti týrání, zneužívání nebo zanedbávání se může projevit zejména v dospělosti ve vlastní rodičovské roli. Známe transgenerační přenos v tom smyslu, že lidé, s nimiž bylo v dětství špatně zacházeno, opakují totéž ve vztahu se svými dětmi. Známe, ale také rodiče, kteří byli jako děti týráni a kteří se stávají oběťmi vlastními dětmi.

Tak jako existují různé typy rodin a je i různé jejich postavení ve

¹ Koutek, J. *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 60-64.

společnosti, tak jsou různé i formy násilí. Vyskytuje se v mnoha podobách, je všude kolem nás a stále více a více nás překvapují informace o tom, že je někdo v našem okolí týrán a my jsme si toho nikdy před tím nevšimli. Společenská tolerance vůči násilí v širší společnosti a společenská tolerance vůči násilí v rodinách spolu souvisejí a je třeba tuto souvislost objevovat. Je nutné začít vždy nejdříve u sebe a podívat se kolem sebe. Až teprve tehdy, když budeme mít „oči otevřené“ můžeme násilí nejen objevovat, ale hlavně mu předcházet a snažit se alespoň eliminovat jeho nejrozumnější formy. Do budoucna musíme počítat s možností, že formy násilí se budou měnit, tak jak se budou měnit jeho oběti, agresori a stále tak budeme muset zdokonalovat formy pomoci a hlavně prevence při řešení násilí ve všech jeho podobách.

4. Trestněprávní aspekty domácího násilí

4.1. Charakteristika trestněprávních aspektů domácího násilí

Právní systém se musí vyhnout dalšímu poškozování oběti (sekundární viktimizace) a vzít v úvahu negativní zážitek a strach oběti. Oběti, které prožily násilné události, mají řadu různých potřeb zahrnujících znovuvytvoření bezpečí, bydlení, příjem, péči o dítě a duševní podporu. Pachatelé mají i po podání trestního oznámení stále možnost značného kontaktu s oběťmi, to vytváří nebezpečí odplaty nebo ovlivňování.

Právní systém může zabránit následnému poškozování:

- ujištěním, že společnost netoleruje násilné chování
- poskytováním informací obětem o zákonech, zákonné pomoci, bydlení a o telefonních linkách s nepřetržitým provozem
- seznámením obětí se stavem šetření případu a dočasným místem pobytu pachatele (aby mohly ochránit sebe a své rodiny)
- zajištěním právní pomoci obětem
- efektivním užíváním záruk a ochranných příkazů
- poskytnutím bezpečného ubytování pro ženy
- prováděním důkazů způsobem, který respektuje situaci oběti
- urychlením zákonného procesu
- pozměněním určitých postupů soudu
- povolením oběti vstupovat do soudního procesu
- zohledněním rizik při úvahách o možnostech odsouzení či nápravných opatření

Britská definice domácího násilí (domestic violence) byla tamní soudní praxí akceptována v roce 1992 a charakterizuje *domácí násilí*

jako fyzické, sexuální a psychické týrání žen jejich současnými nebo bývalými partnery, zahrnující i vážné pohrůžky použití podobného násilí. Partneři mohou být rozvedeni, žít odděleně anebo spolu dlouho či dokonce nikdy nežili. Samozřejmě, že existují i jiné formy násilí ve vztazích mezi mužem a ženou. Týrání bývají i někteří muži svými partnerkami a z justiční praxe jsou známy případy, kdy podobné konfliktní vztahy vyvrcholily závažným deliktem, dokonce oboustranným pokusem vraždy. Množí se případy týrání dětí, existují případy týrání rodičů dospívajícími dětmi či různé formy týrání ve vztazích homosexuálů.

Konkrétní příklady domácího násilí ukazují na široké spektrum hrubého chování mužských agresorů, včetně nadávek, omezování osobní svobody, porušování domovní svobody, zamezování kontaktu s rodinou a přáteli, kontrolování a zadržování peněz, fyzické útoky, užití zbraně, znásilnění, vyhrožování, mrzačení, až dokonce i vraždy. Příslušná trestněprávní ustanovení tak nacházíme zejména v sedmé a osmé hlavě zvláštní části trestního zákona o trestných činech proti životu a zdraví a o trestných činech proti svobodě a lidské důstojnosti, ale i v hlavách jiných.¹

Jakých trestných činů se agresor dopouští v rámci domácího násilí? (tučně vytištěné nejčastější případy).

Trestní zákon – zvláštní část

§171/1,3 Maření výkonu úředního rozhodnutí

§174 Křivé obvinění

§175 Křivá výpověď

§185 Nedovolené ozbrojování

§197a Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci

§202 Výtržnictví

§205 Ohrožování mravnosti

§206 Pomluva

§213 Zanedbání povinné výživy

¹ Bílý Kruh Bezpečí. *Domácím násilím kapitola 5,7.* Dostupné z URL: <http://www.bkb.cz>.

- §215 Týrání svěřené osoby**
Pozor §§167, 168! (povinnost oznámit a překazit)
- §215a Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě**
- §216 Únos**
- §216a Obchodování s dětmi
- §217 Ohrožování mravní výchovy mládeže
- §218 Podávání alkoholických nápojů mládeži
- §219 Vražda
- §§221,222 Ublížení na zdraví**
- §225 Rvačka**
- §230 Účast na sebevraždě
- §231 Omezování osobní svobody
- §232 Zbavení osobní svobody
- §232a Obchodování s lidmi
- §235 Vydírání**
- §237 Útisk**
- §238 Porušování domovní svobody**
- §241 Znásilnění**
- §242 Pohlavní zneužívání**
Pozor - §167 (povinnost překazit)
- §245 Soulož mezi příbuznými
- §247 Krádež
- §249 Neoprávněné užívání cizí věci
- §249a Neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru**
- §257 Poškození cizí věci¹**

Ustanovení § 163 trestního řádu dává oběti v některých výše uvedených případech (§ 197a, §221, § 231 odst. 1,2, § 235 odst.1, § 238 odst. 1,2, § 249a, § 257) **dispoziční právo**, které se vztahuje na zahájení trestního stíhání pachatele. Povinností policejního orgánu je poučit poškozenou osobu – oběť o tomto právu. Nedá-li oběť souhlas

¹ Kolektiv autorů, *Jednání policistů s obětí trestného činu*. Ostrov: Bílý kruh bezpečí ve spolupráci MV ČR, Odbor prevence kriminality, 2003, s.81.

k trestnímu stíhání pachatele nebo vezme-li zpět svůj předchozí souhlas s trestním stíháním, **nelze další trestní stíhání konat.**¹

4.2. Vybrané zákonné úpravy z pohledu trestního zákona

§ 197a Násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci – v 1 odstavci tohoto ustanovení se uvádí: „kdo jinému vyhrožuje usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou takovým způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem“.

Podle § 89 odst. 7 trestního zákona se **těžkou újmou na zdraví** rozumí jen vážná porucha zdraví nebo vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví zmrzačení, ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti, ochromení údu, ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, poškození důležitého orgánu, zohyzdění, vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, mučivé útrapy nebo delší dobu porucha zdraví.

§ 202 Výtržnictví – v 1 odstavci tohoto ustanovení se uvádí: „kdo se dopustí veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném hrubé neslušnosti nebo výtržnosti zejména tím, že napadne jiného, hanobí historickou nebo kulturní památku, hrob nebo jiné pietní místo anebo hrubým způsobem ruší shromáždění nebo obřad občanů, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem“.

Hrubou neslušností se rozumí jednání, které porušuje závažným způsobem zásady občanské morálky např. oplzlé řeči, vulgární nadávky, ale mohou to být jak fyzické útoky proti osobám a věcem, tak i verbální projevy určitého charakteru, obojí pak učiněné veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném.

¹ Policie České republiky. *Metodický pokyn PP ČR č.2/2004*. Praha, 2004, s. 3.

§ 221,222 Ublížení na zdraví – v 1 odst. §221 se hovoří: „kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta“. V 1 odst. § 222 se hovoří: „kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví (viz výše § 89 odst. 7 trestního zákona), bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let“.

§ 231 Omezování osobní svobody – v 1 odst. se uvádí: „kdo jinému bez oprávnění brání užívat osobní svobody, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta“.

Osobní svobodou se ve smyslu čl. 8 LPS rozumí svoboda volného pohybu člověka

Bráněním v užívání osobní svobody se rozumí takový zásah do osobní svobody, jímž se znemožňuje volný pohyb (člověka), a to i jen na krátkou dobu, je-li omezení nesnadno překonatelné. Patří sem např. uzamčení v místnosti, spoutání, zbavení osoby tělesně postižené pomůcek (berlí), bez nichž není schopna se sama pohybovat, svíráním v náručí, držení paží aj.

§ 235 Vydírání – 1 odst. ustanovení uvádí: „kdo jinému násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta“.

Násilím je čin vykonán, jestliže bylo použito fyzické síly k překonání nebo omezení kladeného nebo očekávaného odporu jiné osoby. Za násilí lze považovat i omámení poškozeného použitím uspávacího prostředku nebo jiného prostředku oslabujícího centrální nervovou soustavu.

Pohrůžkou násilí se rozumí jak pohrůžka bezprostředního násilí, tak i pohrůžka násilí, které bude vykonáno až později (s odstupem času). Může se týkat i jiné osoby než napadeného (např. osoby mu blízké) a může být namířena též proti majetku.

Pohrůžka jiné těžké újmy může spočívat např. v pohrůžce vážné újmy na cti, dobré pověsti, může vést i k újmě v rodinném životě za situace, kdy se újma jako těžká jeví objektivně a kdy napadený ji jako těžkou újmu pociťuje.

Konáním k němuž vydírání směřuje, je např. vydání věci v budoucnosti nebo vyklizení bytu.

Opominutím je nevykonání toho, co by jinak donucovaná osoba vykonala. Nejde jen o neplnění povinnosti ve smyslu §89 odst. 2 tr. zákona – **jednáním** se rozumí i opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel podle okolností a svých poměrů povinen.

Trpěním k němuž vydírání směřuje, je např. strpění pohlavního zneužití, donucení muže k souloži, odnětí vlastní věci, kterou pachatel napadenému svěřil.

§ 237 Útisk – „kdo jiného nutí, zneužívaje jeho tísně nebo závislosti, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody až na šest měsíců“.

Tísní se tu rozumí stav vyvolaný mimořádně nepříznivými okolnostmi (zpravidla hospodářské povahy), pro nějž je člověk omezen ve volnosti rozhodování.

Závislostí se rozumí stav, v němž člověk nemůže zcela svobodně jednat, protože je v určitém směru odkázán na osobu jinou, např. vztah dítěte k starším příbuzným, podřízeného k nadřízenému, chovance k vychovateli, vězně k dozorčímu orgánu, dlužníka k věřiteli, žáka k učiteli, manželky nebo družky k manželovi, který ji vyživuje.

K výkladu **konání, opominutí** nebo **trpění** viz. výše k § 235 tr. zákona.

§ 241 Znásilnění – v 1. odst se uvádí: „kdo násilím nebo pohnutkou bezprostředního násilí donutí k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let“.

Souloží se rozumí spojení pohlavních orgánů, přičemž nemusí dojít k pohlavnímu ukojení. Jiný obdobný pohlavní styk může být anální styk, orální sexus, ale také jiné násilné projevy sexuální povahy. Subjektem může být **muž i žena**.

K pojmu **násilí** a **pohnutka bezprostředního násilí** viz výše k § 235 tr.z. **Donucení** znamená, že pachatel překonal (násilím nebo pohnutkou bezprostředního násilí) vážně míněný a projevený odpor anebo že oběť

od kladení odporu upustila jen proto, že shledala jeho úplnou beznadějnost.

Předmětem útoku může být kdokoliv, a to i dítě.

Bezbrannost oběti může mít příčinu např. v duševní poruše, opilosti, hlubokém spánku, ve spoutání, v dětském věku. Využití bezbrannosti, kterou pachatel způsobil lstí, se však posuzuje jako násilí (§ 89 odst. 6 tr. zákona – trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí). Využití omylu sem nespadá, šlo by zřejmě o tr. čin dle § 209 tr. zákona. Předpokládaný souhlas osoby, jež je bezbranná, protože je v bezvědomí, pachatele nevyvíňuje.¹

§ 215a Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě – v 1 odst. je uvedeno: „kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta“.

Specifika § 215a trestního zákona

Ustanovení § 215a trestního zákona - Týrání osoby žijící, ve společně obývaném bytě nebo domě je speciálním ustanovením postihujícím právě domácí násilí, i když tento pojem není použit. **Jedná se o novou samostatnou skutkovou podstatu zahrnující pouze „domácí násilí“ a vyjadřující specifické znaky tohoto trestného činu.** Pachatelé v tomto případě týrají jiné osoby a činí tak vůči osobám blízkým a dalším osobám žijícím s nimi ve společně obývaném bytě nebo domě, přitom nemusí vést společnou domácnost (v případě rozvedených manželů, dětí a prarodičů, nájemce a podnájemce). V důsledku toho je u nich dána specifická forma vzájemné závislosti. Ta plyne ze skutečnosti, že pachatel i oběť mají společné bydliště a mají ztíženou možnost tento společně obývaný byt nebo dům opustit. Týrání se podle nové skutkové podstaty týká jak osob blízkých (§ 89 odst.8 trestního zákona), tak i jiných osob žijících ve společně obývaném bytě nebo domě. **Nevyžaduje**

¹ Novotný, F., Růžicka, M. a kolektiv. *Trestní kodexy*. Praha: Eurounion, s.r.o., 2002.

se, aby u oběti vznikly následky na zdraví, ale musí jít o jednání, které týraná osoba pro jeho krutost, bezohlednost nebo bolestivost pociťuje jako těžké příkoří. Přísnější trestní sazbou bude postižen spáchá-li čin **zvlášť surovým způsobem nebo na více osobách** nebo pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu.

Z toho plyne povinnost policejního orgánu zkoumat, zda se jednalo o jednorázový útok, který nenaplnuje požadované znaky skutkové podstaty § 215a trestního zákona (dotazem na předchozí útoky i neoznámené, opakovaná oznámení resp. prošetřování násilného jednání). Z toho vyplývá i povinnost policejního orgánu při zahájení úkonů trestního řízení poučit řádně oběť o jejích právech a povinnostech ve vztahu k vyšetřovanému případu.

Policejní orgán potom nevyžaduje souhlas poškozené osoby s trestním stíháním osoby blízké. Zákonodárce **odepřením dispozičního práva,** přihlédl ke zvláštnostem domácího násilí a k určité závislosti oběti na pachateli (ztížená možnost opustit společně obývaný byt nebo dům).

Výklad pojmů § 215a trestního zákona

Týrání v soudní praxi používaná definice „týrání“, je dobře použitelná i pro posouzení některých forem agresivního chování mezi partnery v rámci domácího násilí. **Za týrání je podle této definice považováno zlé nakládání vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které poškozená osoba pociťuje jako těžké příkoří.** Trvalost pachatelova jednání je přitom nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání, takže nemusí jít o jednání soustavné. Týrané osobě nemusí vzniknout konkrétní škoda na zdraví, ale předpokládá se, že jednání agresora týraná osoba pro jeho krutost, bezohlednost nebo bolestivost pociťovala jako těžké příkoří. Příímým pachatelem tohoto trestného činu může být kdokoliv, kdo sdílí společně obývaný byt nebo dům.

Blízkou osobou se rozumí (ve smyslu § 89 odst. 8 trestního zákona) příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec a manžel.

Jinou osobou tedy osoba v poměru rodinném, obdobném nebo i osoba bez takového vztahu, která žije ve společně obývaném bytě nebo domě.

Zvlášť surovým způsobem se rozumí zlé nakládání výraznou mírou brutality, která se vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů podobného druhu.

Na více osobách. Je naplněno, jestliže byly vystaveny zlému nakládání nejméně tři osoby.

Společně obývaný byt nebo dům, navazuje na pojem „obydlí“, který je vymezen v § 82 odst. 1 trestního řádu, jako „byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a prostory (příslušenství) k nim náležející“. Toto vymezení pokrývá tedy nejen byty, ale i rodinné domky, obytné chatky, hotelové domy, ubytovny, vysokoškolské koleje apod., tedy veškeré prostory sloužící k bydlení lidí. **Tento pojem neklade důraz na vedení společné domácnosti, ale jen na faktický stav společného bydlení, ať už jeho důvodem je jakýkoli titul, např. vlastnictví nemovitosti, nájemní či podnájemní vztah i faktické společné bydlení na základě rodinných i jiných vztahů.**¹

Náš trestní řád vymezuje ve svém ustanovení § 163a odst. 1 celou řadu trestných činů, u kterých lze proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek podle § 100 odst. 2. tr. zákona právo odepřít výpověď, zahájit trestní stíhání nebo v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného. Svědek je oprávněn podle citovaného § 100 odst. 2 tr. zákona oprávněn odmítnout vypovídat, jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo svému přímému příbuznému, tj. sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu, druhu a ostatním osobám, jejichž stíhání by poškozený pociťoval jako újmu vlastní. Ve výčtu trestných činů uvedených v § 163a tr. zákona je také obsažen trestný čin násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci podle § 197a tr. zák., trestný čin pomluvy podle § 206 tr. zák., trestný čin ublížení na zdraví § 221 tr. zák., omezování osobní svobody § 231 odst. 1 tr. zák., trestná čin porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1 tr. zákona, a dokonce i

¹ Policie České republiky. *Metodický pokyn PP ČR č.2/2004*. Praha, 2004.

trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1. tr. zákona. Na souhlas poškozené osoby je vázáno trestní stíhání pro trestný čin znásilnění podle § 241 odst. 1 tr. zákona proti tomu, kdo je, nebo v době spáchání trestného činu byl ve vztahu k poškozenému manželem nebo druhem. V některých konkrétních případech je úprava skutečně problematická. Byť se zákonodárce pojistil tím, že shora uvedené ustanovení § 163a odst. 1 tr. zákona se neužije, pokud byla činem způsobena smrt.¹

4.3. Občanské právo a domácí násilí

V ČR neexistuje zákon na ochranu obětí domácího násilí nebo na ochranu před násilím v rodině, proto je možné využívat jen stávajících možností, tj. kromě trestněprávních možností zejména občanského zákoníku. Je třeba vědět, že v občanském právu leží veškerá aktivita a iniciativa na oběti domácího násilí, která nese důkazní břemeno. Největší problém, který každou oběť domácího násilí tíží, je zejména rozřešení bytové otázky. Oběti mají strach opustit společný byt, který obývají s agresorem a dětmi, neboť se obávají ztráty práva nájmu v bytě poté, co se odstěhují.

Právní zastupování: lze využít ust. § 30 OSŘ (občanského soudního řádu), který umožňuje oběti požádat soud o ustanovení právního zástupce. Podmínkou je, aby ustanovení zástupce bylo nutné k ochraně jejích zájmů (což je podmínka splnitelná v případě domácího násilí určitě, je však třeba ji uvést do žádosti). Jestliže je finanční situace oběti domácího násilí tak obtížná, že splňuje podmínky stanovené pro osvobození od soudních poplatků (např. je nezaměstnaná, je na mateřské dovolené apod.) dle ust. §138 OSŘ, soud ji může od soudních poplatků osvobodit.

Příslušnost soudů: o tom, na který soud se oběti mohou obracet, rozhoduje druh žalobního návrhu a otázka, kterou má soud rozhodnout. V

¹ Bílý kruh bezpečí. *Domácí násilí kapitola 7*. Dostupné z URL: <http://www.bkb.cz>.

případě rozvodu se návrh podává u okresního (v Praze obvodního) soudu, v jehož obvodu se nacházelo poslední společné (faktické, nikoliv trvalé) bydliště manželů. V případě návrhu na svěření dětí do péče matky je příslušný soud, v jehož obvodu žije dítě (tj. opět kde se fyzicky nachází, nikoliv kde má trvalé bydliště). V případě návrhu na zrušení práva společného nájmu bytu je místně příslušný okresní (obvodní) soud, v jehož obvodu se nachází sporný byt.

Požadavek na zdržení se násilného, výhružného a obtěžujícího chování agresora a požadavek na zákaz vstupu do bytu, vyklízení bytu apod. partnerem: možnosti, jež nabízí český právní řád jsou ne vždy veřejnosti známé. **Oběť má dvě možnosti:**

Podat řádnou žalobu, jež může přijít na pořad jednání za několik měsíců nebo podat tzv. návrh na předběžné opatření, který má šanci být projednán rychle, ideálně do 30 dnů (tato doba však není žádným právním předpisem závazně stanovena). Jednak lze žádat zdržení se obtěžujícího chování žalobou na ochranu osobnosti dle ust. § 13 obč. zák. a v rámci této žaloby požadovat i finanční odškodnění (z této žaloby se neplatí soudní poplatek dle procent z požadované finanční náhrady, hradí se jen pevně stanovená částka, přičemž lze požádat o osvobození).

Tato žaloba je však v oblasti domácího násilí výjimečná. Oběť domácího násilí může žádat zákaz přiblížení se či zákaz styku či kontaktu ze strany agresora, avšak v našich podmínkách je tento občansko-právní institut využíván málo. Jedná se o návrh na vydání předběžného opatření podle ust. § 76, odst. 1, písmo e) a f) OSŘ, kdy předběžně lze nařídit, aby agresor nenakládal s určitými právy či se něčeho zdržel, něco snášel nebo něco vykonal. Je třeba počítat s tím, že i když bude takové předběžné opatření (či rozsudek) vydáno, má druhá strana vždy možnost odvolání. Dokud nenabude takové rozhodnutí právní moci, není účinné a nelze se ho dovolávat jako vykonatelného rozhodnutí.

Častou otázkou obětí také je, zda mohou vyměnit zámek u bytu, aby se tam násilnický partner již nedostal a zda z toho mohou být

vyvozeny nějaké důsledky, zda je takové jednání protiprávní či nikoliv. Vzhledem k nemožnosti orgánů činných v trestním řízení včetně policie, násilnému jednání vůči druhé osobě v rodině, účinně zabránit, je takový svémocný postup často jedinou účinnou obranou proti agresorovi. O protiprávnosti je ovšem namístě hovořit až v souvislosti s nájemním či vlastnickým právem k předmětnému bytu. Jsou-li oběť a agresor společnými nájemci či vlastníky bytu nebo domu, nelze bez rozhodnutí soudu vyklidit toho druhého z těchto prostor. Není-li tomu tak, není povinností oběti respektovat tzv. trvalé bydliště agresora, který se zaštiťuje jeho zápisem v občanském průkazu a trvá na vpuštění do objektu.¹

4.4. Závěr

Při pohledu na některé právní úpravy je zcela zřejmé, že i nadále je velice nedostatečná ochrana oběti domácího násilí z pohledu poskytnutí další pomoci při bezprostředním zjištění páčání domácího násilí a stále je to oběť, která si musí vyhledat nebo je jí poskytnuta pomoc při nalezení místa, kde bude v bezpečí před dalšími útoky agresora domácího násilí. V tomto ohledu je současná právní úprava nedostatečná a má mezery, které je nutno řešit. Případy, které byly do současné doby šetřeny z pohledu domácího násilí bylo zjištěno, že je v možnostech zákonodárce uplatnit postihy a opatření pro agresora domácího násilí a bude to on, kterému bude znemožněno dále páchat agresí vůči své oběti a bude to on, který opustí místo, kde dochází k páčání domácího násilí s možností trestu při porušení tohoto opatření.

Momentální právní úprava České republiky tento postup nedovoluje, ale je již v navrhovaných zněních zákonodárce přistoupit k řešení ochrany oběti před agresorem. Hlavním cílem v tomto směru by mělo být zákonodárnou činností vymezit takové postupy a postihy, které maximálně eliminují domácí násilí a při jeho spáchání budou opatření natolik dostatečná, že nebude docházet k recidivě domácího násilí ze

¹ Bílý kruh bezpečí. *Domácí násilí kapitola 6*. Dostupné z URL:<http://www.bkb.cz>.

strany agresora. Zpravidla nejsme schopni ani v těch nejkřiklavějších případech alespoň dočasně, třeba i krátkodobě vzdálit oběť domácího násilí ze závadového prostředí. Nedaří se to ani s týranými dětmi, natož s týranými ženami. **A to je závažný podnět pro změnu platné právní úpravy!**

5. Policejní strategie a domácí násilí

Podle empirických šetření postihuje domácí násilí asi 10 % partnerských vztahů. Některé výzkumné zprávy uvádějí podstatně vyšší výskyt. I to je důvodem, proč se v současnosti věnuje domácímu násilí mimořádná pozornost na poli teorie, výzkumu i praxe. Renomovaná univerzitní pracoviště z Evropy i USA spolupracují na zajímavých výzkumných projektech a i policie různých zemí vyčleňuje domácí násilí jako téma hodné zvláštního zřetele.

5.1. Domácí násilí a policie

Výjezdy na místa domácího násilí se u policistů netěší přílišné oblibě. K tomu přispívají subjektivní i objektivní okolnosti. Subjektivní okolnosti jsou spjaté s podceňováním významu a náročnosti policejní práce, kterou je třeba na místě partnerských rozepří odvést. Řešení incidentů spjatých s domácím násilím není zatím pokládáno za skutečně důležitou a obtížnou policejní činnost. Na špičce oceňovaných služeb, které poskytuje policie občanům, figurují podle oficiálních i neformálních hledisek jiné typy splněných úkolů, například dopadení bankovního lupiče či zvýšení kvóty objasněnosti. K objektivním okolnostem, které činí z incidentů domácího násilí problematické epizody pracovního dne policistů, patří jejich evidentní stresovost. Policisté musí být mentálně připraveni na poměrně velký akční rádius ve svém konání. V konkrétním živém případě není totiž předem jasné, s jakou situací se na místě setkají. Možné je téměř vše, počínaje specificky policejní prací (odzbrojení pachatele, zajištění a ohledání místa činu, přijetí trestního oznámení atd.) až po téměř „nepolicejní“, lidské působení (psychologická intervence ve smyslu uklidnění emocí, empatický rozhovor s rozrušeným dítětem, které bylo očitým svědkem vyhrocené situace atd.).

Není proto divu, že v současnosti představuje pro policejní výkon domácí násilí poměrně složitý problém. A to ačkoliv pachatel i oběť jsou

od počátku známí, mohlo by se tudíž na první pohled zdát, že z policejního pohledu jde o jednoduchou záležitost. Ve skutečnosti je tomu právě naopak. Fakt, že je pachatel od počátku známý neusnadňuje kvalitní policejní řešení partnerských násilností, dokonce často ani neumožňuje včas a účinně zabránit pachateli v pokračujícím (fyzickém, psychickém či sexuálním) týrání oběti.

Oficiální postoje a předsudky

V oficiálních postojích je domácí násilí, pokud je formulováno jako abstraktní fenomén, samozřejmě odsuzováno. Konfliktnost tématu se objeví až v okamžiku, kdy je domácí násilí převedeno do reálných souvislostí jako je např. výskyt domácího násilí v daném konkrétním regionu, jeho příčiny, charakteristiky jeho pachatelů a obětí. Pro naše podmínky lze zatím konstatovat, že domácí násilí není momentálně vnímáno jako specifický problém. Potřeba specifických procedur a postupů není pocíťována jako urgentní.

Soukromí jako místo činu

K domácímu násilí dochází uvnitř reálného osobního vztahu mezi mužem a ženou, který může mít podobu manželství anebo podobné déle trvající relace (druh-družka). Agresor na svoji oběť útočí na soukromé půdě (nejčastějším místem činu je společný byt) eventuálně jinde v ústraní, kam nedosahuje veřejná kontrola. Policie zpravidla dojíždí k jednotlivému incidentu krátce po špičce střetu. Její vstup na místo činu bývá komplikován mnoha okolnostmi, například neochotou agresora anebo zdánlivě nepochopitelnou apatickou reakcí napadené oběti. Neexistence svědků a nedostatek důkazů je dalším problémem typickým pro případy domácího násilí.

Specifika domácího násilí

Specifickým znakem domácího násilí je opakování a postupný nárůst intenzity jednotlivých incidentů. Pro policejní postup je podstatné, že jednotlivé incidenty, jsou-li posuzovány izolovaně, nemusí dosahovat prahu trestné činnosti. V oficiální (policejní) reakci je tudíž

lze bagatelizovat či zcela přehlížet. V praxi to pak znamená, že oběť musí vyčkat dokud u ní nenastanou takové následky, které překročí šedou zónu mezi morálkou a zákonem. Takový moment zlomu sice udává platný trestní zákon, ale ten řeší pouze eventuální postih pachatele nikoli ochranu oběti před pokračujícím domácím násilím.¹

5.2 Koncepce policejní intervence v případech domácího násilí

Problematická spolupráce policie s obětí domácího násilí

Empirické zkušenosti mluví jasnou řečí. Oběti domácího násilí se při kontaktu s policií a justicí chovají obvykle jinak než oběti poškozené cizím pachatelem. Jejich ochota spolupracovat s policií kolísá. Hledají u policie pomoc krátce po incidentu, obvykle však setrvávají v blízkosti obviněného útočníka a jsou tak vystaveny jeho psychickému nátlaku. Nezřídka podlehnou vyhrožování a změni svoji výpověď či odmítnout vypovídat. Typická je pro ně náhlá a zásadní změna stanoviska v průběhu vyšetřování. Ačkoliv oběť původně dala podle § 163a trestního řádu souhlas ke stíhání, v průběhu přípravného řízení mění svůj postoj. Oběť odmítne spolupracovat s policií, popírá závažnost svých zranění a nezřídka se nakonec vrací k tyranovi. Demotivující efekt na policejní zpracovatele je přirozeným psychologickým důsledkem.

Normativní aspekty

Postup policie při kontaktu s domácím násilím se opírá o všeobecně platné zákony a normy. Policisté v našich podmínkách se na místě domácí rozepře řídí především trestním zákonem, zákonem o přestupcích a zákonem o policii. Ve srovnání s řadou jiných států (např. Rakousko, Švédsko, Velká Británie, USA), tak zůstávají vězet v tradiční roli policie jako převážně represivní složky. Jejich povinnosti směřují

¹ Kolektiv autorů. *Jednání policistů s obětí trestného činu*. Ostrov: Bílý kruh bezpečí ve spolupráci MV ČR, Odbor prevence kriminality, 2003, s. 73-74.

především k osobě pachatele a stíhání trestných činů, otázka účinné pomoci oběti stojí stranou. Z toho plyne, že ke specifické domácího násilí se u nás zatím nepřihlíží.

Absence metodik a školení pro situace domácího násilí

Pro policii představuje domácí násilí poměrně častý podnět k zákrokům. V některých lokalitách ČR jde dokonce o běžnou součást policejní služby. Uklidňování domluvou anebo jiné formy řešení násilných incidentů mezi mužem a ženou, kteří žijí v soukromém vztahu, je typickou součástí policejní práce. Přesto nejsou zatím policisté na tuto specifickou situaci cíleně a systematicky připravováni.

V reálném případě je třeba přihlídnout ke třem závažným momentům. V odborné literatuře jsou označovány jako důležitá dilemata. Jde o:

Dilema sociálního zakotvení pachatele domácího násilí

Ukázalo se, že na některé skupiny osob působí sankce zadržením skutečně odstrašujícím efektem. Jako relevantní veličiny byl výzkumně ověřen především parametr zaměstnanosti (zaměstnaný versus nezaměstnaný pachatel) a parametr rodinného vztahu (manželství versus neoficiální partnerství). Mizivý účinek arestu se objevuje u nezaměstnaných pachatelů, kteří žijí s partnerkou jako druh a družka. Z tohoto bylo vyvozeno, že odstrašující efekt trestu souvisí především se sociálním ukotvením a statusem pachatele. Čím je pachatel závislejší na sociálních vazbách a pochodech konformity, tím citlivěji reaguje na negativní sankce, které ho diskreditují v očích sociálního okolí.

Dilema časové osy

Odstrašující účinek trestu je rovněž závislý na faktoru času. Krátkodobé zlepšení situace oběti nemusí mít dlouhého trvání. Účinek trestu může záhy vyprchat. Výzkumníci poukázali, že odstrašující dopad zadržení podléhá efektu překlopení na časové ose. Pachatel reaguje na zadržení primárně redukcí své agresivity, po určité době v delší časové perspektivě však může dojít k překlopení. Pravděpodobnost tohoto

vývoje je opět výrazně vyšší u pachatelů s nízkou sociální vazbou a zakotveností.

Dilema chronických případů

V daném regionu to může být úzce ohraničená lokalita, například určitá ulice, konkrétní čtvrť, ohniskem může představovat dokonce i pár činžovních domů. Na takováto ohniska by se měla policie blíže zaměřit a vypracovat na míru šité procedury zajišťující především bezpečí obětí. V případě policejní intervence bylo v situacích domácího násilí navrženo zařadit následující opatření:¹

- nabídnout oběti doprovod do azylového domu
- pachatele (nebo oběť) odvézt do lékařského zařízení kvůli detoxikaci (nebo kvůli ošetření zranění)
- přenechat oběti rozhodnutí o uvěznění pachatele
- zadržet pachatele
- zapojit sociální okolí oběti do ochrany jejího bezpečí
- proti nepřítomným pachatelům vydat vždy zatykač.

5.3. Závěr

Z pohledu policie je zřejmě nejpodstatnější zavedení povinnosti chránit oběť domácího násilí před opakovaným útokem partnera. K tomu je policie vybavena větší rozhodovací pravomocí na místech domácího násilí. V některých zemích lze například vykázat agresivního partnera na určitou dobu (zpravidla do rozhodnutí soudu) z blízkosti fyzicky napadnuté oběti. I nejlepší zákony vyzní však naprázdno, jestliže nejsou správně uplatňovány v praxi.

Naznačené trendy jsou v našich podmínkách více či méně známy. Zatím však zůstávají uvězněny v počátečním stádiu nezávazného

¹ Kolektiv autorů. *Jednání policistů s obětí trestného činu*. Ostrov: Bílý kruh bezpečí ve spolupráci MV ČR, Odbor prevence kriminality, 2003, s. 77-79.

diskutování o závažnosti domácího násilí v České republice. Lze předpokládat, že zvýšený zájem o problém pomůže i u nás zlepšit situaci obětí domácího násilí.

6. Psychologie oběti

6.1. Viktimologie – nauka o oběti

Viktimologie je relativně novou disciplínou a rozvíjí se jako nauka o obětech. Zkoumá vědeckým způsobem oběti trestných činů. Zajímá ji, jakou roli hraje oběť v motivaci pachatele a jakým způsobem se „spolupodílí“ na interakci v průběhu trestného činu. Pěstování viktimologie směřuje k vypracování poznatků o tom, jak se lze účinně vyhnout roli oběti a jakými preventivními opatřeními lze snížit riziko ohrožení. Zavádí se souhrnný pojem tzv. bezpečného chování. Současný zájem o viktimologickou problematiku je logickým vyústěním určitých pochybností o přiměřeném postavení oběti v systému spravedlnosti a trestního práva. Nelze přehlédnout, že v průběhu vývoje společnosti ztrácela oběť své původní přirozené postavení aktivního prvku v uplatňování spravedlnosti do té míry, že se nakonec ocitla téměř na vedlejší koleji.

„V předfeudální a raně feudální době to byla právě oběť, která stíhala, zatýkala, soudila a často i trestala zločince. Postupně začínají tyto úkony v zájmu zachování obecního míru přebírat feudálové a výkon práva se stává výsadou vznikajících států. Tam, kde se dříve prosazovala oběť či její blízcí v podobě soukromého stíhání a trestání, se nyní uplatňuje feudál a jím pověřený vykonavatelé moci. Například ve 12. století vydává anglický král Jindřich II. dekret, v němž vyhlašuje zločiny za jednání směřující v první řadě proti koruně, nikoli přímo proti oběti. Role oběti je tím tlumena. Systém trestního práva se stále více koncentruje na stát a pachatele. Práva obžalovaných jsou postupem doby přesně upravena a garantována, přiměřená

ochrana svědků i obětí trestných činů zůstává dlouhou dobu opomíjena“.

Značný badatelský zájem se soustřeďuje na poznání viktimogenních situací. Jsou místa a časové okamžiky, se kterými je spojeno velké riziko ohrožení. Jestliže se těmto místům a časovým okamžikům nevyhýbáme, zvyšujeme pravděpodobnost, že se staneme obětí určitých trestných činů. Obecně se zdá, že pro viktimogenní lokality jsou příznačné mimo jiné následující momenty:

- leží v blízkosti velkých lokalit s levnými obecními byty, ve kterých bydlí velké množství svobodných, nezaměstnaných mužů ve věku nad 15 let;
- jsou spojeny hustou sítí veřejných dopravních prostředků anebo jsou těmito prostředky snadno dostupné;
- nejsou protkány sousedskými vztahy a vazbami;
- jsou sociálně nepřehledné, nelze snadno rozpoznat domácí lidi od vetřelců a cizinců;
- v pravidelném rytmu jsou opouštěny svými uživateli.

V rámci psychologického přístupu se běžně rozlišují tři skupiny viktimogenních faktorů:

- **sociální** (tj. profese, sociální vrstva, pozice v rodině, např. nejstarší a nejmladší dítě, styl rodinné výchovy, patologie v rodině);
- **osobnostní** (tj. konstelace osobnostních vlastností, která činí jedince náchylným pro roli oběti, nikoli však univerzálně, nýbrž pro konkrétní typ deliktů, např. podvodu, znásilnění);
- **behaviorální** (tj. rizikové chování, např. vyhledávání viktimogenních lokalit, provokující jednání).

6.2. Viktimizace – proces poškozování oběti

Viktimizací se míní proces poškozování a způsobování újmy, čímž se fakticky z jedince stává oběť určitého trestného činu. Jde o děj, který je složitější, než by se na první pohled mohlo zdát. Viktimizace začíná, ale zpravidla nekončí vlastním útokem na oběť. Výzkumy naznačují, že z psychologického hlediska je újma způsobená trestným činem úvodním dějem, na který navazují další zraňující události. Jinak řečeno, proces viktimizace má svou dynamiku, která překračuje bezprostřední a přímé důsledky spáchaného trestného činu. Běžně se rozlišují dvě fáze viktimizace:

- **primární** (újma způsobená pachatelem a vznikající jako přímý, bezprostřední důsledek trestného činu);
- **sekundární** (újma vznikající v důsledku reakcí formálních instancí sociální kontroly nebo neformálního sociálního okolí, např. druhotné psychické poškozování oběti tím, jak na událost reaguje nejbližší okolí, nebo traumatizující projednávání věci před soudem).

Zdrojem sekundární viktimizace může být samozřejmě i nevhodné jednání policistů (necitlivý a netaktní přístup, nevhodná komunikace, nesrozumitelné vysvětlení dalšího průběhu vyšetřování}. Policisté by proto měli mít vždy na zřeteli, že oběť trestný čin nespáchala. V souvislosti s psychologickým zkoumáním problému, jak se jedinec vyrovnává s prožitou kritickou událostí a vlastní vzniklou újmou, se zavádí ještě **třetí fáze, tj. terciární viktimizace**. Jako terciární viktimizace se označuje stav, kdy jedinec není schopen se přiměřeně vyrovnat s traumatickou zkušeností, přestože z objektivního hlediska došlo k nápravě či úzdavě a odškodnění. V návaznosti na primární a sekundární viktimizaci se rozlišují tzv. **primární a sekundární rány**. Pomocí těchto pojmů lze srozumitelně a názorně objasnit, v čem se liší

první a druhá fáze viktimizace a co je jejich psychologickou podstatou.

Primární rány vznikají pochopitelně v průběhu primární viktimizace a jsou trojího druhu:

- **fyzická újma** (tj. narušení fyzické integrity, počínaje lehčími zraněními a konče těžkým ublížením na zdraví či usmrcením);
- **finanční újma** (poškození či ztráta majetku, ale též ušlý zisk či náklady na úzdravu);
- **emocionální újma** (emocionální rány jsou těžko objektivně postižitelné, protože se odvíjejí v prožívání oběti a souvisejí s jejím osobnostním založením neboli individualitou, mohou být značně ničivé a obtížně odstranitelné, mohou mít rozmanitou podobu, např. nespavost, úzkostné stavy, fobie, plačtivost, snížená pracovní výkonnost).

Sekundární rány jsou výlučně psychologického rázu a dochází k nim v průběhu sekundární viktimizace. Přestože jim z právního pohledu chybí výraznější materiální znaky, má se v současnosti za to, že mohou zraňovat krutějším způsobem než rány primární. Nejčastěji se uvádí, že sekundární rány jsou tvořeny následující trojicí pocitů (citů):

- **Pocit nespravedlnosti.** Mnoho okolností v průběhu vyšetřování a soudního projednávání věci může oběť trápit a vyvolávat v ní pocit nespravedlnosti, např. nedostatek informací, opožděné či odkládané soudní jednání, vyšetřování pachatele na svobodě, shovívavé tresty nebo podmíněné odsouzení.
- **Pocit nedůstojnosti.** Oběti často strádají pocitem ponížení a ztráty lidské důstojnosti. Může se jednat o důsledek necitlivě vedeného výslechu nebo senzacechtivého přístupu masových médií.
- **Pocit izolace.** Navazuje na uvedený mýtus o spolupodílu oběti na její viktimizaci. Pocit izolace je prožitkovým důsledkem

změn, které prodělávají vztahy v bezprostředním sociálním okolí, v rodině, na pracovišti, v místě bydliště apod.

6.3. Prožívání újmy

Jde o psychologický dopad kriminálního činu na oběť. Bezprostřední prožívání újmy představuje aktuální reakci jedince na primární viktimizaci. Je pochopitelné, že duševní vyrovnávání se s náhlou negativní událostí má individuálně různý průběh. Obecně vzato představuje viktimizace silně stresující událost, která je nenadálá, neočekávaná, svévolná a nepředvídatelná. Vyznačuje se tím, že:

- je prakticky nemožné se na ni dopředu připravit,
- je nesmírně obtížné se s ní rozumově vypořádat,
- bývá často téměř nemožné se jí vlastním přičiněním vyhnout.

Všechny uvedené znaky ve svém souhrnu způsobují, že viktimizace je prožívána poškozeným či obětí jako krize, která ohrožuje jádro osobnosti, tj. vlastní já. Dominuje pocit zaskočení, nepříjemného překvapení. Typická bývá proto reakce: „Proč zrovna já? Nikdy jsem si nemyslel, že se to přihodí zrovna mně!“ Někteří psychologové zavádějí v této souvislosti výraz „**neviditelné rány**“, vznikající jako důsledek kriminálního útoku. Do výčtu těchto neviditelných ran patří především následující psychologické skutečnosti:

1. **Pocit zneuctění.** Oběti tento pocit vyjadřují např. tím, že se jim svět protiví, že ztratili svou vnitřní duševní rovnováhu nebo že zmizelo jejich přesvědčení, že jsou ve srovnání s ostatními v pořádku.
2. **Ztráta pocitu důvěry.** Schopnost přiměřeně důvěřovat sobě a svému okolí je důležitým znakem každého duševně vyrovnaného člověka.
3. **Ztráta pocitu autonomie.** Počítáme s tím, že jsme schopni

kontrolovat většinu životních situací a vlastní aktivitou můžeme překonávat vnější nepříznivé okolnosti. Cítí se slabá, bezmocná a rozčarovaná. Dosavadní náhled na sebe (sebekoncept) a na okolí se rozpadá.

Prožívání újmy má svou dynamiku. V závislosti na tom, jaký obraz skýtá chování a prožívání jedince poté, co se stal obětí trestného činu, se rozlišují určité etapy či fáze vyrovnávání se s krizí. Zpravidla prochází prožívání újmy třemi fázemi. Jsou to:

1. **Fáze šoku.** Bývá rovněž označována jako **fáze nárazu**. Nastává bezprostředně po kriminálním útoku. Velmi často lze chování a prožívání oběti popsat jako „ztuhnutí úlekem“. Ztuhnutí je vystřídáno dezorganizací. Poškozený se cítí a jedná zmateně. Délka této fáze je individuálně odlišná, od několika hodin až po delší časový úsek v rozpětí několika dnů.
2. **Fáze nastupující adaptace.** Oběť se začíná s událostí postupně vyrovnávat. Zpracovává prožité trauma a začleňuje je do své osobní historie. Touto dynamikou se vysvětlují časté výkyvy v náladách a chování poškozených a obětí. Délka trvání této fáze je opět individuálně odlišná. Souvisí rovněž s hrubostí utržených ran a rozsahem újmy. U obětí závažných trestných činů může trvat poměrně dlouho, třeba i jeden rok.
3. **Fáze konečné adaptace.** Jedinec v jejím průběhu dospívá ke konečnému zpracování prožitého traumatu, vzpomínky ztrácejí bezprostřední emocionální náboj, jsou integrovány do kontinua prožívání, jedinec si zvolil individuální způsob náhledu na prožitou újmu. Dosti často se setkáváme s tím, že jedinec nejdříve rezignuje, je netečný, lhostejný a bagatelizuje vzniklou újmu. Podstatou této fáze je psychická reorganizace oběti.¹

Dopad trestného činu na oběť

¹ Čírtková, L. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2000, s. 179-185.

Je vždy individuální a zahrnuje široké spektrum projevů chování a prožívání (tj. co a jak oběť vnímá, jak uvažuje, co cítí). Rozlišujeme **krátkodobé a dlouhodobé následky** trestného činu na oběť. Jsou výrazně spjaté s povahou deliktu. Proto je vhodné přihlížet k tzv. deliktově specifickým charakteristikám. V odborné literatuře lze dnes nalézt poznatky šité na míru konkrétní viktimizace. Dobře jsou zpracovány následující témata:

- oběti vloupání do bytu;
- oběti nepřímého násilí (vyhrožování, telefonní teror, slídění);
- oběti extremistického násilí (zejména rasisticky nebo xenofobně motivované násilí);
- oběti loupežných přepadení;
- oběti znásilnění;
- oběti sexuálního zneužívání;
- oběti domácího násilí;
- pozůstalí (po zavražděných a pohřešovaných osobách).

Krátkodobé následky - zahrnují bezprostřední reakci na trestný čin. Předpokládáme, že se odehrávají v době do 36 hodin po trestném činu - akutní reakce na stres.

Dlouhodobé následky - mohou se projevit zpožděně, tzv. odloženě. Mají obraz tzv. **posttraumatické stresové poruchy**. Obvykle se používá zkratka **PTSP**.

Hlavní příznaky PTSP:

- existence traumatizující události (ohrožuje život a přesahuje obvyklou zkušenost)
- znovuprožívání události (mučivé denní představy, noční můry, flash back)
- vyhýbání se podnětům připomínajícím trauma
- předrážděnost (psychická labilita)
- ztráta životních iluzí a perspektiv, ztráta zájmu o věci všedního

dne. Potíže se mohou objevit až po určité době od události. O poruše mluvíme tehdy, jestliže přetrvávají **déle než 1 měsíc**.

Jednotlivé fáze, kterými oběť obvykle prochází:

1. **Šok, mysl je jako po explozi bomby**, nic není na svém místě, obranné mechanismy jsou prolomeny, silné reakce následují obvykle až PO TOM - tedy když zdroj ohrožení (pachatel) opustí místo činu.

Existují dva plnohodnotné vzorce chování obětí těsně po činu:

- expresivní chování (tzv. akutní stresová reakce typu alfa).
 - kontrolované chování (tzv. akutní stresová reakce typu beta).
2. **Popření** se projevuje postojem: „nic se nestalo, to zvládnou sám(a), nestarejte se“.
 3. **Deprese** se projevuje postojem: „nic nemá smysl, už to nikdy nebude jako před TÍM, nedá se to vrátit“.
 4. **Labilita, celková nevyrovnanost, střídání vzorců chování**, předrážděnost, vztek, zlost, tah na pomstu a potrestání (oběť hovoří o zážitku, chce přispět k usvědčení) se střídají s otupělostí, odevzdaností, pasivitou (oběť nechce o zážitku hovořit, k potrestání pachatele je lhostejná).
 5. **Hojení aneb zpracovávání traumatického zážitku**, tzv. přidělování smyslu - myšlenkové „označkování“ zážitku, oběť pro sebe hledá přijatelné vysvětlení, proč se TO stalo právě tak, jak se to stalo.
 6. **Zhojení**, tj. přijetí zážitku jako nepříjemné epizody, která se stala. Oběť má opět mysl uvolněnou i pro jiné myšlenky než na trestný čin. Obnovují se iluze dobrého světa a iluze kontroly.

Poznámka: Oběť nemusí procházet všemi kroky, některé může přeskočit, může se také propadnout zpět.¹

¹ Čírtková, L. *Jednání policistů s obětí trestného činu*. Ostrov: Bílý kruh bezpečí ve spolupráci MV ČR, Odbor prevence kriminality, 2003, s. 14-16.

6.4. Závěr

Závěrem můžeme zdůraznit, že zkoumání psychologie oběti není samoučelnou teoretickou záležitostí. Zmiňovali jsme se již o výstupech do oblasti prevence. Získané poznatky současně slouží dalším praktickým účelům. Ukazuje se totiž, že akceptace prožité krizové situace může být subjektivně natolik obtížná, že postižený jedinec se neobejde bez odborné psychologické a eventuálně psychiatrické péče. Kontakt a tzv. přiblížení se k oběti domácího násilí je základním vstupním bodem k tomu abychom mohli úspěšně započít účinnou pomoc a nabídnout možná řešení. Není to pouze pomoc po stránce psychické, ale pomoc celková, kdy v oběti domácího násilí vzbudíme pocit částečného bezpečí, který není ovšem jen pouhým pocitem a jakýmsi „utěšením v jeho bolesti“, ale skutečným řešením problému, který vyvstal. Musíme se hlavně snažit porozumět oběti a prvním krokem je **řádně se to naučit!**

Závěr

Celkový obsah bakalářské práce byl pojat z pohledu na domácí násilí v jeho nejrůznějších podobách. Cílem nebylo pouze charakterizovat jednotlivé pojmy domácího násilí, ale nabídnout podrobnější pohled na jeho různé formy se zaměřením na oblasti prevence, pomoci a represi při zjištění výskytu domácího násilí.

Tématicky byla bakalářská práce zaměřena na „agresivitu mladistvých v souvislostech domácího násilí“. Prověřováním skutečností z dostupných literatur a z konzultací s odborníky, kteří pracují v tomto oboru bylo zjištěno, že se jedná o velice latentní druh domácího násilí. I přes tyto skutečnosti se podařilo opatřit potřebné materiály, které popisují násilí dětí vůči rodičům a důvody, které je k tomuto vedou. V současné době se stále častěji začíná hovořit o v minulosti často podceňovaném výskytu domácího násilí a to nejen na území České republiky, ale začíná se o domácí násilí zajímat celý svět a snaží se všemi prostředky hlavně předcházet k tomu, aby docházelo k domácímu násilí. V případě jeho zjištění je nutné činit patřičné kroky k poskytnutí pomoci oběti domácího násilí a v neposlední řadě se postarat o řádné potrestání útočníka a zabránit mu v dalších agresivních výpadech vůči „své oběti“.

Nutnost řešit tento problém přinutila zákonodárné síly České republiky k novelizacím nejen trestního zákona (§ 215a tr. zákona), ale také k připravujícím novelizacím celého trestního řádu a trestního zákona, kde je navrhováno začlenění ochrany života, zdraví jako hlavy první ve zvláštní části trestního zákona. Rovněž tak je v navrhovaných úpravách pamatováno na trestněprávní ochranu před domácím násilím a nebude to oběť, která bude muset opustit byt nebo dům, ale budou vedeny patřičné kroky vůči agresorovi v rámci opatření soudu a zabránění tak kontaktu s týranou osobou do doby dokud nedojde k urovnání a nápravě v chování agresora s možností trestněprávních postihů. Ze současných zjištění vyplynulo, že navrhovaná znění by měly vyjít v platnost a být účinná v roce 2006.

Přes dosažené dílčí změny ve vnímání domácího násilí jako sociálně nežádoucího jevu a snahu tuto situaci řešit, však existuje v právním vědomí odborné i laické veřejnosti názorové povědomí, že problém domácího násilí je problémem soukromým. Cílem prevence a intervence by nemělo být pouze stíhání a potrestání pachatele, ale pomoc při odstranění násilných konfliktů a stabilizace situace v rodině vhodným zásahem z vnějšku. Pomoc státu je nezbytná především proto, že prioritou všech osob postižených domácím násilím není touha po odvetě, ale nastolení atmosféry bezpečí a tolerance, v níž je možné žít normální lidský život a vychovávat děti.

Závěrem mohu říci, že jsme na dobré cestě pokud máme „otevřené oči“ a vidíme, že ne všichni žijí šťastný a spokojený život, a snažíme se pomoci i za cenu obětí, které přinášíme sami. Nezbývá mi, než nám všem, kteří mají snahu jakkoli pomáhat obětem domácího násilí popřát, co nejvíce sil při řešení případů, poskytování pomoci a věřit, že počet případů domácího násilí se bude snižovat.

Resumé

Bakalářská práce s názvem „Agresivita mladistvých v souvislostech domácího násilí“ je ve svém obsahu zaměřena na problematiku domácího násilí nejen v obecném pohledu, ale také z pohledu násilí dětí vůči svým rodičům, jejich rodinám a vztahům uvnitř rodiny. Domácí násilí je pokládáno za poměrně zvláštní, samostatný fenomén, kterému je v současné době stále více věnována pozornost nejen organizací poskytujících pomoc, ale také veřejnosti.

V kapitole první jsem se zaměřil na samotné vymezení pojmu domácí násilí a je zde porovnání problému domácího násilí jako reality a součásti našeho běžného života s předsudky a mýty, které se vyskytují nejen mezi laickou veřejností, ale mnohdy i mezi některými odbornými názory.

Druhá kapitola popisuje charakteristické znaky domácího násilí v České republice, jeho formy, akty domácího násilí, agresory a oběti.

Třetí kapitola je zaměřena vlastní podstatou násilí v rodině. Zde je zmíněn samotný obraz prostředí ve kterém dochází k násilí a ve kterém se pohybují jednotlivé strany subjekty domácího násilí.

Čtvrtá a pátá kapitola se věnuje trestněprávním aspektům domácího násilí z právního pohledu a to nejen z pohledu trestního práva, ale i z pohledu občanského práva a samotného prošetřování důvodů a důsledků domácího násilí útvary Policie České republiky.

Šestá kapitola je zaměřena na oběti domácího násilí z pohledu viktimologie a zabývá se problémem oběti domácího násilí, procesy poškozování oběti a následného prožívání újmy způsobené domácím násilím.

Závěrečná kapitola je celkovým shrnutím všech myšlenek, úvah, faktů, odborných, teoretických či praktických poznatků k domácímu násilí. V příloze jsou obsaženy některé výňatky z případů, které byly prověřovány Policií ČR, komentář k vybraným výzkumům problematiky domácího násilí, statistiky domácího násilí v ČR, bezpečnostní plán pro oběti domácího násilí a místa, kde hledat pomoc.

Anotace

Agresivita mladistvých v souvislostech domácího násilí

Bakalářská práce s názvem „**Agresivita mladistvých v souvislostech domácího násilí**“ je ve svém obsahu zaměřena na problematiku domácího násilí nejen v obecném pohledu, ale také z pohledu násilí dětí vůči svým rodičům, jejich rodinám a vztahům uvnitř rodiny. Domácí násilí je pokládáno za poměrně zvláštní, samostatný fenomén, kterému je v současné době stále více věnována pozornost nejen organizací poskytujících pomoc, ale také veřejnosti.

Klíčová slova:

- 1) Domácí násilí
- 2) Výskyt násilí
- 3) Agresivita
- 4) Viktimologie
- 5) Násilí v rodině
- 6) Akty násilí
- 7) Mýty a realita
- 8) Právo a domácí násilí
- 9) Policejní strategie
- 10) Právní normy

Annotation

Aggressiveness of young persons in connection with the domestic violence

My thesis called „**Aggressiveness of young persons in connection with the domestic violence**“ deals with violence against women, children and violence inside the family as a specific form of violence, which only recently has gained legitimacy. Domestic violence is considered as a relatively isolated issue concerning not only non-profit organizations, but also the whole society.

Key words:

1. Domestic violence
2. Occurrence of violence
3. Aggressiveness
4. Victimology
5. Violence inside the family
6. Acts of violence
7. Mythes and reality
8. Law and domestic violence
9. Police strategy
10. Legal aspects

Literatura

A. Tištěné prameny – zákony, vyhlášky

1. Novotný, F., Růžička, M. a kol. *Trestní kodexy*. Praha: Eurounion, s.r.o., 2002.
2. Policie České republiky. *Metodický pokyn PP ČR č.2/2004*. Praha: PČR, 2004.

B. Knihy

3. Bentovim, A. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. Praha: Grada Publishing, spol. s r.o., 1998.
4. Čírtková, L. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2000.
5. Gál, F. *Násilí*. Praha: EGEM, 1994.
6. Hartl, P., Hartlová, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000.
7. Kolektiv autorů. *Jednání policistů s obětí trestného činu*. Ostrov: Bílý kruh bezpečí ve spolupráci MV ČR, Odbor prevence kriminality, 2003.
8. Kolektiv autorů. *Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích*. Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002.
9. Koukolík, F., Drtilová, J. *Zlo na každý den – život s deprivanty*. Praha: Galén, 2001.
10. Koutek, J., Gjuríčová, Š., Kocourková, J. *Podoby násilí*. Praha: Vyšehrad, 2000.
11. Spurný, J. *Psychologie násilí*. Praha: Eurounion, s.r.o., 1996.
12. Vaníčková, E. *Domácí násilí*. Praha: Růžová linka, 2001.

C. Časopisecká literatura

13. Kolektiv autorů. *Za zavřenými dveřmi*. Praha: Bulletin prevence kriminality MV ČR, 2001.

14. Odbor prevence kriminality MV. *Tiskový servis*. Praha: Výběr – březen, 2001.
15. Řehoř, A., Nevoránek, J. *Metodické pokyny pro zpracování bakalářské práce*. Brno: IMS, 2004.

D. Internetové stránky

16. Bílý kruh bezpečí. *Domácí násilí kapitola 5,6,7*. Dostupné z [URL:http://www.bkb.cz](http://www.bkb.cz)
17. Ministerstvo vnitra České republiky. *Násilí*. Dostupné z [URL:http://www.mvcr.cz](http://www.mvcr.cz)

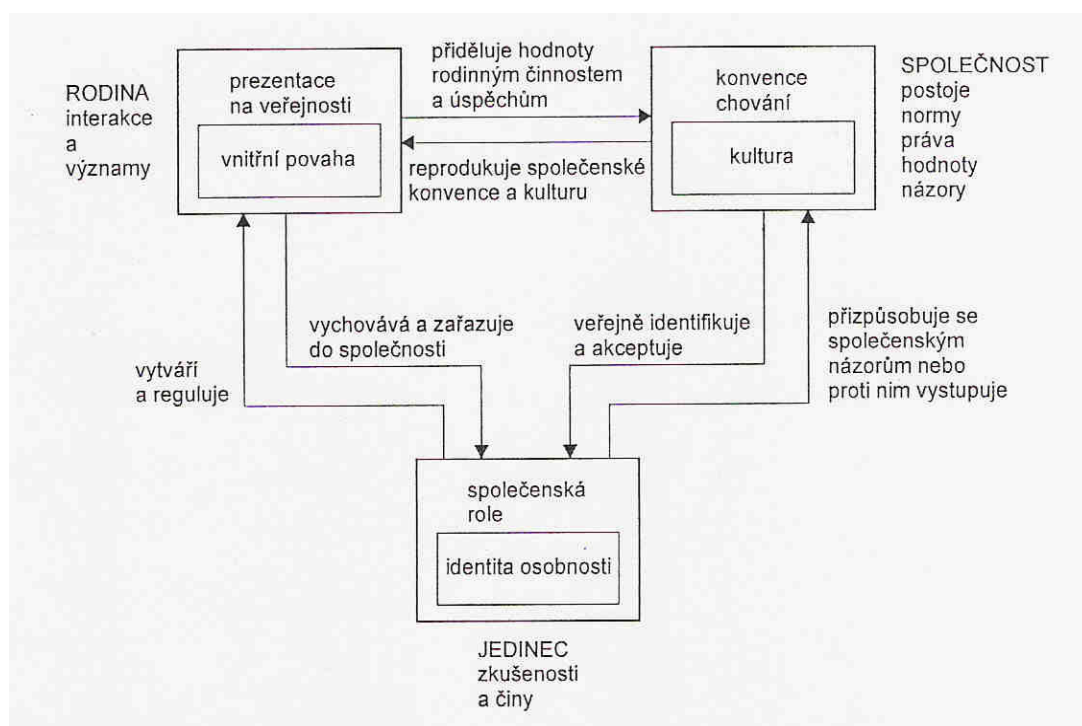
Přílohy

- Příloha č.1 - Vývoj sociálně interakčního systémového přístupu k rodinnému násilí
- Příloha č.2 - Bezpečnostní plán
- Příloha č.3 - Kontakty – kde hledat pomoc
- Příloha č.4 - Statistiky Bílého kruhu bezpečí
- Příloha č.5 - Desatero k domácímu násilí
- Příloha č.6 - Příklad domácího násilí (§ 219 tr. zákona)

Příloha č.1

Vývoj sociálně interakčního systémového přístupu k rodinnému násilí

Porozumět fenoménu násilí v rodinách je možné pouze v rodinném kontextu, bez ohledu na to, zda jde o násilí fyzické, sexuální či citové. Sociálně-interakční přístup považuje jedince, rodinu a společnost za základní prvky, z nichž každý je sám o sobě systémem. Zkušenosti definující společnost, rodiny a jedince jsou rozdílné, avšak na sobě závislé (obr. 1). Zkušenosti společnosti jsou definovány na základě postojů, norem, práv a hodnot. Z velké části jsou totožné i v rodině, jež slouží jako činitel přenosu a reprodukce kultury. Rodina je závislá na společenském kontextu z hlediska podpory a legitimacy i z hlediska vlastního smyslu pro hodnoty. Zkušenosti rodiny jsou definovány na základě vlastních interakcí a významů. Jsou reprodukovány jednotlivými členy rodiny, neboť jedinci jsou rodinou vychováváni a zařazováni do společnosti.¹

Obr. 1. Systémové modely zkušeností v rámci rodiny, jedince a společnosti

¹ Bentovim, A. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. Praha: Grada Publishing, 1998.

Příloha č.2

BEZPEČNOSTNÍ PLÁN OBĚTEM DOMÁCÍHO NÁSILÍ

1. U někoho, komu věříte, si schovejte: náhradní klíče, oblečení, důležité dokumenty, lékařské předpisy a nějaký peněžní obnos.
2. Uschovejte si jakýkoliv důkaz o fyzickém zneužití (roztrhané oblečení, fotografie modřin a zranění atd.).
3. Naplánujte si nejbezpečnější dobu k případnému útěku.
4. Pamatujte si, kam se můžete obrátit o pomoc. Řekněte někomu, co se s Vámi děje. Noste s sebou telefonní čísla svých přátel, příbuzných a azylových domů.
5. Pokud jste v nebezpečí a potřebujete pomoc, zavolejte policii.
6. Pokud jste zraněn (a), jděte na pohotovost nebo k lékaři a oznamte, co se Vám stalo. Požádejte je, aby Vaši návštěvu zadokumentovali, případně Vám napsali zprávu.
7. Poučte své děti a určete jim bezpečné místo v bytě - pokoj, který jde zamknout, v okolí sousední dům, kam se mohou uchýlit, pokud potřebují pomoc. Znovu je ubezpečte, že jejich úkolem je zůstat v bezpečí a ne vás ochraňovat.
8. Domluvte si signál se sousedy - např. světlo venku je rozsvícené, zavolejte policii.
9. Pokud jste napaden (a) během telefonování na policii - nechejte telefon vyvěšený, mluvte a křičte!
10. Když přijede policie, jděte s ní do jiného pokoje, abyste mohl (a) mluvit bez přerušování.
11. Neodmítejte lékařské vyšetření.
12. Po útoku neuklízejte ihned - důkazy (rozbité sklo, roztrhané oblečení, chomáče vlasů...) sesbírejte do igelitového sáčku a předejte je policii.
13. Škody vyfotografujte, snímky dejte vyvolat i s datem.

14. Zjistěte si jména a čísla policistů.

15. Zeptejte se policistů:

- Bude pachatel do večera nebo v noci propuštěn?
- Jak mě ochráníte, pokud se rozzuří a stane se násilnějším?
- Bylo by lepší, kdybych odešla?

16. Nepopírejte násilí před dětmi, řekněte jim pravdu tak, aby jí porozuměly.

17. Když nemáte dost času, nezdvihejte malé dítě, protože bude ve vašem náručí zranitelnější.

18. Seznam užitečných rad pro možný únos dětí:

- Učte své děti rozpoznat, kde se nacházejí (jména měst, restaurací, cest...), vyznat se v mapě.
- Naučte je nechávat vzkazy na ubrouscích nebo na papírových utěrkách na toaletách.
- Naučte je, jak požádat o pomoc lidi oblečené v policejních nebo vojenských uniformách.

19. Při soudním projednávání se snažte nebýt nervózní, plačtivá a unáhlená.

20. Po rozvodu se nechejte lékařem důkladně vyšetřit (správná cvičení, životospráva).¹

¹ Bílý Kruh Bezpečí. *Domácím násilí*. Dostupné z URL: http://www.bkb.cz/czech/rady_dn.

Příloha č.3

KDE HLEDAT POMOC

Všechny formy domácího násilí - partnerské, na dětech, na seniorech

- **Bílý kruh bezpečí** - sdružení pro pomoc obětem (veškeré) trestné činnosti - pomoc a psychologické i právní poradenství ženám - obětem domácího násilí je jednou z podstatných složek činnosti - od září 2001 bude provozovat specializovanou krizovou linku pro oběti domácího násilí. **Adresa pro Prahu: Duškova 20, Praha 5, 15000, tel. 257 317 100, fax. 251 512 299**, kontaktovat osobně nebo telefonicky v úterý nebo ve středu 17-20 hod, pro předem objednané ve čtvrtek v 18-20 hod.

Mimopražské poradny: Olomouc - Na vozovce 26, PSČ 779 00 tel.: 585 423 857, **Ostrava** - Ul. 28. října 124, 709 24, tel./fax: 597 489 204, **Brno** - Slovinská 41, PSČ 612 00, tel.: 541 218 122, **Plzeň** - Americká 42, PSČ 301 35, tel.: 377 637 695, **Pardubice** - Pospíšilovo nám. 1693, PSČ 530 03 Pardubice 3, tel.: 466 265 264, <http://www.bkb.cz/>

Partnerské násilí a násilí na ženách obecně

- **ROSA** - informační a poradenské centrum pro ženy - oběti domácího násilí, na **pevnou linku** je možno volat **každé pondělí a úterý od 15 do 18 hod.**, kdy je poradna v provozu. Optimální je **předem se objednat na mobilní telefon**. Ženám je poskytováno podle potřeby i opakované psychosociální poradenství, nejedná se pouze o jednorázové konzultace.

Klientkám jsou k dispozici sociální pracovnice, psychologky a externí psychiatrině. Po dohodě si v poradně lze domluvit konzultaci i s právníčkou.

Rosa může nabídnout i **krizové ubytování v azylových bytech s utajenou adresou**, ale **kapacita** bytů je **omezená**. Jsou-li obsazené, hledá pro klientky ubytování v ostatních azylových domech dalších zřizovatelů.

**Adresa centra - Podolská 25, Praha 4, 147 00, mob.: 602 246 102,
tel./fax: 241 432 466,
e-mail: rosa@telecom.cz**

<http://www.feminismus.cz/org/rosa> <http://www.rosa-os.cz/>

- **La Strada ČR** - prevence a **pomoc obětem obchodu se ženami a s ním spojeného násilí** na ženách, zajištění sociální, právní, psychologické a lékařské pomoci. **Info a SOS linka tel.: 222 717 171. V provozu út a čt 10.00 - 16.00 hod., st 12.00 - 20.00 hod. Pro písemný kontakt: P.O.BOX 305, 111 21 Praha 1, tel./fax.: 222 721 810 - nutno se předem objednat telefonicky.**

lastrada@ecn.cz www.ecn.cz/lastrada

- **ELEKTRA** - centrum pomoci ženám zneužitým v dětství, krizová intervence a terapie a poradenství v případech, že součástí domácího násilí je sexuální násilí, podpůrná terapie rodinným příslušníkům, kurzy a výcviky pro odborníky **Adresa: Michnova 1622, Praha 4 - Jižní Město, tel. 27 911 110.** Nejbližší stanice metra - Háje, blízko Litochleb, Michnova je kolmá na ul. Hviezdoslavovu, prostory Elektry jsou v objektu bývalé mateřské školky, kde sídlí rovněž o.s. Proxima Sociale. **http://members.tripod.com/~Elektra_cz/index.htm**, na tel. lze volat od 9.00 do 15.00, ke konzultaci je třeba se předem objednat.

- **ProFem - středoevropské konzultační středisko pro ženské projekty**, provozuje linku právní pomoci pro oběti násilí na ženách (proFem/AdvoCats for Women) tel. 224 910 744, linka je v provozu každou středu od 18.30 do 20.30. Od jara roku 2000 vydává internetový informační **zpravodaj k domácímu násilí** - **<http://izpravodaj.profem.cz/>**. Adresa: Gorazdova 20, Praha 2, 120 00, e-mail: **info@profem.cz**
- **ACORUS** - psychosociální centrum Praha, komunitní práce s rodinou v krizi zapříčiněné partnerskými vztahy zatíženými násilím, poskytuje azylové ubytování pro oběti domácího násilí a jejich děti, psychoterapie, psychodiagnostika pro děti, workshopy pro pracovníky pomáhajících profesí. Z důvodů utajení před násilnými rodinnými příslušníky udává jen **tel. kontakt: 283 892 772 nebo tel/ fax: 283 890 671**, e-mail: **acorus@atlas.cz**
- **Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy** - působí pod Městským centrem sociálních služeb a prevence, Chelčického 39, Praha 3, 130 00, tel. 222 581 311 - celkem 9 poraden.
- **Poradna pro ženy v tísní** - autonomní projekt o.s. Ekologický právní servis, Brno, poskytuje komplexní přímou pomoc obětem domácího násilí (právní poradenství, sociální poradenství apod.). Prvotní kontakt pouze telefonicky na mobilní lince: 737 834 345, denně od 7.00 hod. do 22.00 hod. **<http://zenavtisni.cz/>**, e-mail: **zenavtisni@hotmail.cz**
- **Pansophia** - Sdružení pro výchovu v sociální oblasti, **České Budějovice** - adresu poskytuje pouze klientele na základě telefonického kontaktu - **tel.: 538 706 414, fax.: 538 706 445** **<http://pansophia.hyperlink.cz/>**, e-mail: **mailto:radka.majkova@cponline.cz**

- **Poradna pro ženy a dívky v nouzi EVA** - nabízí lékařské, právní, sociální, psychologické konzultace, doprovod na úřady. Provozní hodiny poradny jsou zatím každé úterý a čtvrtek od 12,00 do 16,00 hodin. Do poradny je vhodné se předem telefonicky objednat na telefonním čísle 386 353 120
Adresa: Kanovnická 16, PSČ 370 01, České Budějovice
<http://charitacb.cz/>, e-mail: **<mailto:info@charitacb.cz>**

Církevní organizace poskytující především azylovou pomoc - ubytování v krizi - hlavně matky s dětmi

- **Charita ČR (Česká katolická Charita, Vladislavova 12, Praha 1, 111 37, tel. 296 243 330), <http://www.charita.cz/>** , provozuje větší počet azylových domů pro matky s dětmi v nouzi po celé ČR. Neustále se otvírají další azylové domy, seznam provozovaných zařízení bude průběžně doplňován.

1. Domov sv. Zdislavy pro matky s dětmi v tísní, Aš

Klicperova4, 352 01 Aš

tel.: 354528800 fax, záz.n.: 354 528 968

2. Centrum pro matku a dítě, Blansko

Sladkovského 2b, 678 01 Blansko

tel.: 516 411 400 fax: 516 417 351

3. Domov pro matky s dětmi v tísní, Boskovice

Kpt. Jaroše 28, 680 01 Boskovice

tel.: 516 452 943

4. Domov sv. Markéty pro matky s dětmi,

Staňkova 47, 612 00, Brno

tel., záz.n.: 541 240 087-8 fax:541 240 089

5. Domov pro matku a dítě, Český Těšín

Třanovského 6, 737 01 Český Těšín

tel.: 558 711 704

**6. Domov pro matku a dítě v nouzi s buňkou napůl cesty,
Domažlice**

Havlovice 5, 344 00 Domažlice - Havlovice
tel.: 379 776 388

7. Charitní domov pro matky s dětmi, Havlíčkův Brod

Boženy Němcové 188, 580 01 Havlíčkův Brod
tel., záz.n., fax.: 569 426 070

8. Domov sv. Magdaleny, Jiřetín pod Jedlovou

407 56 Jiřetín pod Jedlovou
tel.: 412 379 211

9. Domov pro matku a dítě, Karlovy Vary

Svobodova 348/14, 360 17 Karlovy Vary

10. Charitní dům pro matky s dětmi, Kroměříž

Havlíčkova 2995, 727 01 Kroměříž
tel.: 573 335 528

**11. Charitní domov sv. Zdislavy pro matky s dětmi, Ostrava-
Zábřeh**

Kapitolní 14, 704 00 Ostrava - Zábřeh
tel.: 596 787 411 fax: 596 621 094

12. Domov pro matku v tísní, Otrokovice

Hlavní 1229, 765 02 Otrokovice
tel.: 577 932 388

13. Domov sv. Zdislavy pro matky s dětmi v tísní,

Plzeň Čermáková 29, 320 14 Plzeň
tel.: 377 420 459, 377 423 159

14. Domov pro matku a dítě, Prachatice

Sokolovská 408, 224 27 Prachatice
tel.: 388 310 274

15. Charitní domov pro matky s dětmi v tísní, Třebíč

Manž. Curierových 604, 674 01 Třebíč

16. Charitní domov sv. Alžběty pro matky s dětmi, Veselíčko

Veselíčko 22, 398 42 Veselíčko u Milevska
tel.: 382 589 108

17. Charitní domov pro matky s dětmi, Zlín

Česká 4789, 760 05 Zlín

tel.: 577 241 352

18. Domov pro matky v tísní, Znojmo

Mašovická 10, 669 02 Znojmo

tel.: 515 220 755 fax: 515 220 768

19. Dům pro matky s dětmi (pouze matky s dětmi)

Dvořákova 21, 736 01 Havířov

tel.: 596 813 342

20. Azylový dům (ženy a matky s dětmi)

Čs.armády 837 bcd, 794 01 Krnov

tel.: 554 612 296

21. Azylový dům (ženy a matky s dětmi)

U nových válcoven 9, 709 00 Ostrava - Mar.Hory

tel.: 554 612 296

22. Azylový dům (ženy)

Mlýnská 25, Brno

tel.: 543 212 530

23. Azylový dům (ženy)

Nákladní 7, 360 05 Karlovy Vary

tel.: 353 569 179

24. Azylový dům (ženy)

Tusarova 60, 170 00 Praha 7

tel.: 266 710 477

25. Armáda spásy (ústředí)

Petržilkova 2565/23, 158 00 Praha 5

tel./fax: 251 611 229

<http://www.armadaspasy.cz/>

Kongregace sester dobrého pastýře-Dům sv. Eufrasie,Ostrava-Ludgeřovice

Markvartovická 22, 747 14 Ostrava - Ludgeřovice

tel., fax: 595 052 885

- **Diakonie České církve evangelické** - provozuje linku důvěry ve všech krizových situacích včetně domácího násilí a azylový dům pro ženy s dětmi v krizové situaci. **Adresa pro styk:** Belgická 22, Praha 2 120 00, **tel.: 222 521 912**, **<http://sos.diakonieecce.cz/>**
- **Slezská diakonie - poradna ELPIS** - provozuje pobočky ve dvou severomoravských městech v Karviné a v Havířově.
V Havířově se klientky mohou obracet na: **tel./fax 596 812 764**, **e-mail: elpis_ha@quick.cz**, **adresa:** Opletalova 4, PSČ 736 01, poradna má otevřeno v **pondělí a ve středu: 8.00 - 16.00**, **v pátek 8.00 - 12.00**, **v úterý a ve čtvrtek od 8.00 do 15.00 - pouze pro předem objednané**
Karviná - adresa: Fryštátská 168, PSČ 733 01, **tel.: 596 323 032**, **fax: 596 323 031** - provoz poradny je stejný jako v Havířově.

Násilí na dětech

- **Linka bezpečí, Nadace Naše dítě** - anonymní poradenství 24 hodin, odborné poradenství a terapie v Krizovém centru po předchozí dohodě, krátkodobá krizová lůžka - **Adresa:** Ústavní 91/95, Praha 8, 181 00, **tel.: 800/155 555**, **<http://www.nasedite.cz/>** rodičovská linka: 283 852 222, krizové centrum pro děti a mládež: 233 544 117 **lb@linkabezpeci.cz**
- **Linka důvěry Dětského krizového centra** - V Zápolí 1250/21, Praha 4, 140 00, **tel./fax: 241 480 511**, **NON-STOP telefon**
Linky důvěry: 241 484 149 provozuje i internetovou linku důvěry na e-mail adrese: **dkc@ditekrize.cz**, další informace o nabídce pomoci pro klienty lze získat na: **<http://www.ditekrize.cz/>**

- **Růžová linka** - poradenství pro děti v krizi - provozuje Čs. společnost na ochranu dětí při 3. lékařské fakultě UK - **tel. 272 736 263, Adresa: Ruská 87, Praha 10, 100 00**

Uvedená pracoviště jsou schopna zajistit kontakty na místní odborníky na území Čech.

- **Centrum rodinné terapie, Dětská psychiatrická klinika FN Motol**, V úvalu 84, 150 06 Praha 5 **tel. 224 433 478**
- **Krizové centrum pro děti a rodinu** - Veleslavínova 17, Ostrava, **tel.: 596 123 555, fax: 596 111 133**
- **Krizové centrum pro děti a mládež Spondea** - Štefánikova 1, Brno - střed, tel: 541 213 732

Násilí na seniorech

- **RIAPS** - Chelčického 39, Praha 3, 130 00, **tel. 222 586 768**
- Ambulance poruch paměti, Fakultní nemocnice Královské Vinohrady, Šrobárova 50, 100 00, Praha 10, **tel. 267 163 154**
- viz. násilí na dětech Centrum rodinné terapie FN Motol
- **Občanské informační centrum** funguje v **Domově SUE RYDER**, Michelská 1/7, PSČ 140 00, Praha 4, tel.: **244 029 111**, poskytuje poradenství pro seniory v obtížných sociálních situacích obecně **v průběhu školního roku každé úterý a středu od 14.00 -18.00¹**

¹ Zdroj: PIS, OŘ Policie ČR Frýdek-Místek.

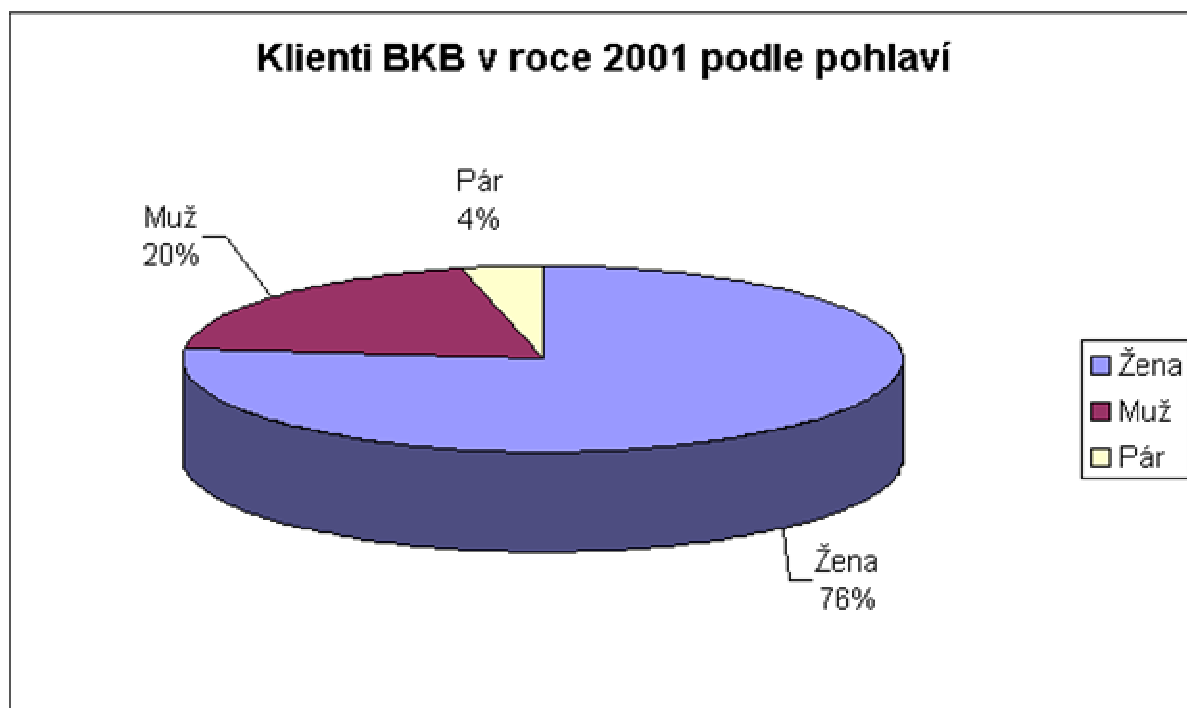
Příloha č.4

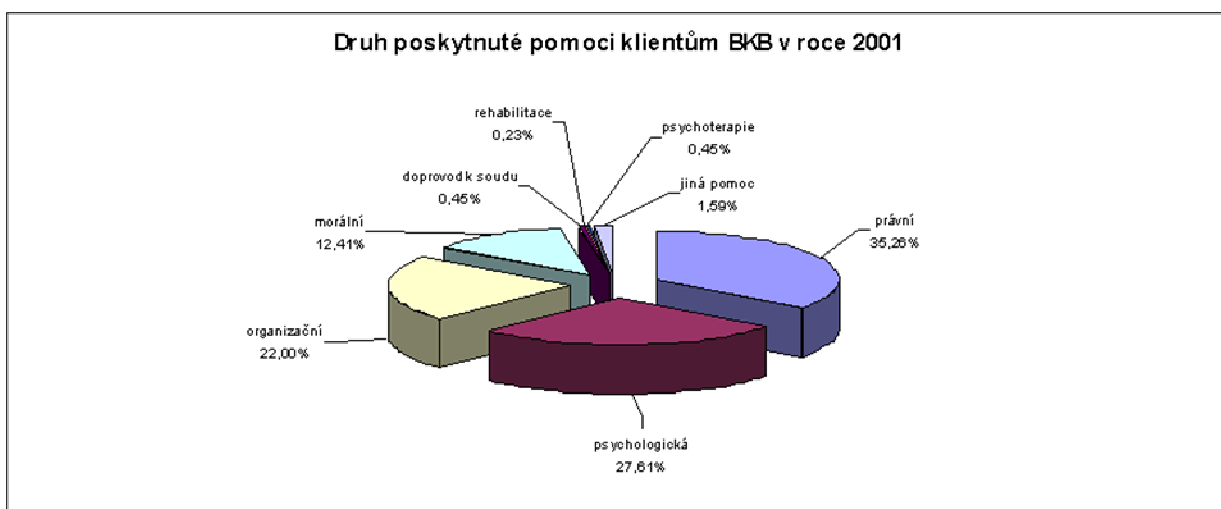
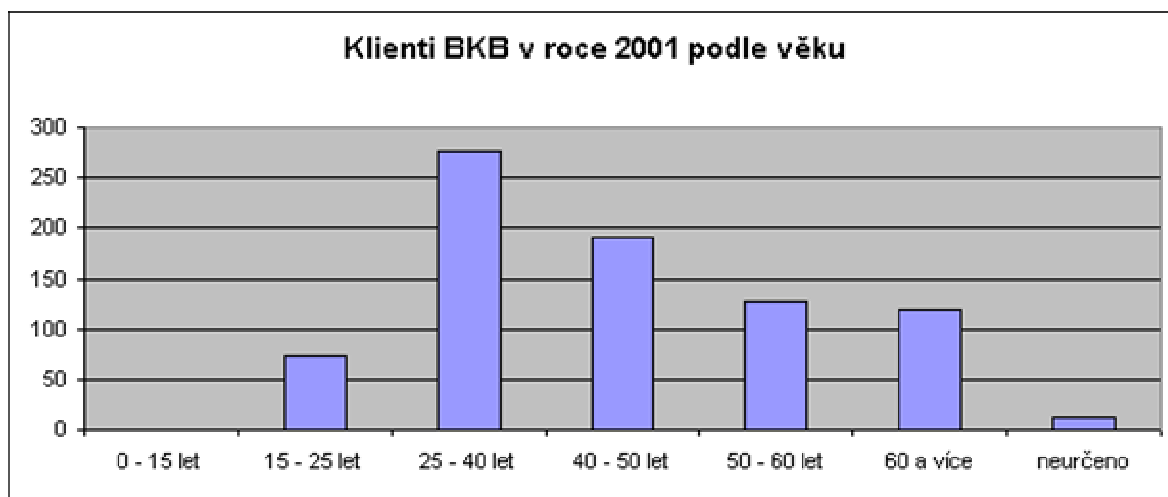
Statistiky BKB provedené STEM v roce 2001

Komentář

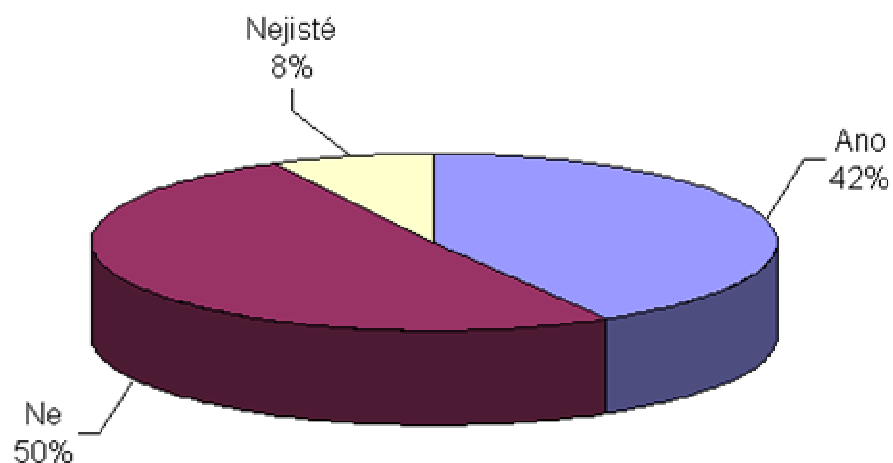
Statistické údaje byly pořízeny z dostupných webových stránek Bílého Kruhu Bezpečí (BKB) (www.bkb.cz). Jsou zde uvedeny statistické údaje získané výzkumnou činností STEMu v roce 2001, kdy tyto údaje byly aktuálně ověřeny na infolince BKB Praha v měsíci únoru 2005. K těmto údajům bylo sděleno, že ze strany BKB nebylo dále požadováno aktuální získání statistických údajů agenturou STEM nebo jinou, která se zabývá statistickou činností, ale že tyto data zde uvedená z větší části korespondují se současným stavem a je možno z těchto údajů vycházet.

Statistické údaje jsou rozděleny do pěti částí, kdy jednotlivé tyto části jsou uvedeny a graficky vyobrazeny níže.

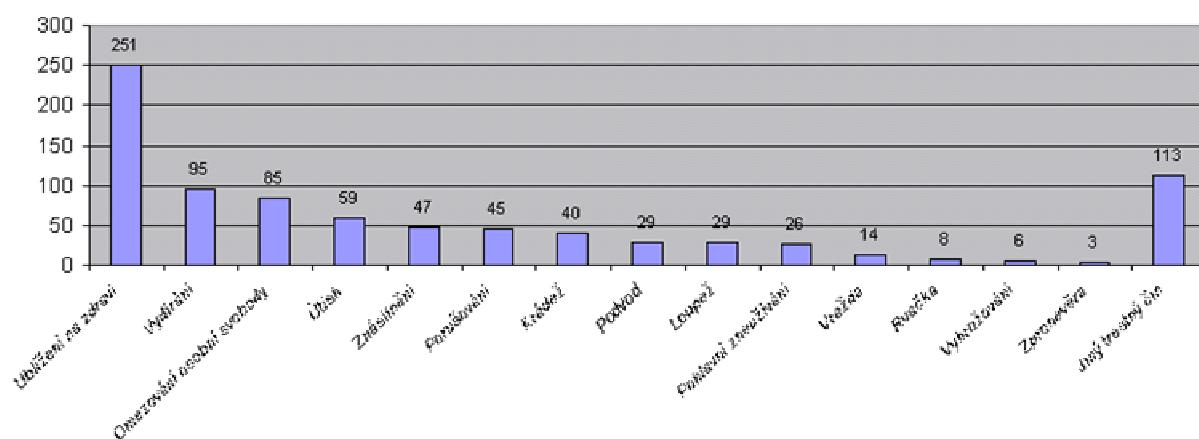

Výskyt domácího násilí u klientů BKB v roce 2001

Druh trestného činu - klienti BKB v roce 2001

Příloha č.5

Desatero o domácím násilí

Shrnutí základních výsledků reprezentativního výzkumu agentury STEM mezi populací České republiky starší 15 let

1. **Nepoučenost o tom, jak vůči domácímu násilí vystupovat** - pojem „domácí násilí“ zná 80% občanů, jen 18 % populace však odpovědělo „ano“ na otázku: Máte informace, jak se zachovat vůči domácímu násilí?
2. **Mýty o domácím násilí – jak vypadá typický pachatel** - téměř dvě třetiny populace (64 %) nesouhlasí s názorem, že se domácího násilí mohou dopouštět lidé, kteří jsou známy svým slušným a společenským chováním.
3. **Mýty o domácím násilí – jak vypadá typická oběť** - tři pětiny lidí (61 %) jsou přesvědčeny, že oběťmi domácího násilí se zpravidla stávají slabé a bojácné ženy.
4. **Domácí násilí je naléhavý problém, o kterém se však nemluví** - veřejnost nesouhlasí s názorem, že násilí mezi partnery je problém zveličovaný feministkami a ženskými organizacemi. Dvě třetiny lidí naopak soudí, že je to závažný jev, o němž nelze mlčet.
5. **Společnost nemá domácí násilí tolerovat, rodina to nevyřeší** - většina lidí (71 %) si myslí, že rodina sama nemůže vyřešit problém domácího násilí.
6. **K domácímu násilí nesmí okolí zůstat lhostejné** - čtyři pětiny občanů (79 %) jsou přesvědčeny, že k projevům domácího násilí nemůže zůstat okolí (příbuzní, sousedé, lékař, policie) lhostejné.
7. **Bezradnost vůči projevům domácího násilí** - tváří v tvář domácímu násilí jen každý druhý člověk (53 %) by poskytl pomoc.

8. **Zkušenost s domácím násilím** - tři pětiny populace (61 %) znají případy násilí mezi partnery z doslechu, více než čtvrtina (26 %) se s ním setkala přímo, tedy jako svědek, jako oběť, případně v roli násilníka.
9. **„Přiznaná“ zkušenost s domácím násilím** - ve výzkumu uvedlo 13 % dotázaných, že se stalo obětí partnerského násilí, 3% přiznalo roli agresora, celkově tedy domácím násilím trpí minimálně 16 % populace.
10. **Charakteristické znaky domácího násilí** - většina případů násilí mezi partnery se opakuje (66%), kombinace fyzického a psychického násilí (50%), odehrává se v přítomnosti dětí (69%).¹

¹ Bílý Kruh Bezpečí. *Domácí násilí*. Dostupné z URL: <http://www.bkb.cz>. Zdroj: STEM pro občanské sdružení Bílý kruh bezpečí a Philip Morris ČR a.s. – 2001.

Příloha č.6

PŘÍPAD Z POLICEJNÍ PRAXE

Skutek: trestný čin vraždy dle ustanovení § 219 odst.1 trestního zákona v souvislosti s domácím násilím.

Oběť: žena, matka pachatele, věk 55 let, invalidní důchodkyně.

Pachatel–agresor: muž, syn oběti, věk 33let, recidivista, nezaměstnaný, alkoholik, nepravdivé zneužívání omamných, psychotropních nebo jiných látek.

Jedná se o skutečnou událost, která se začala odehrávat již před delší dobou v úplné rodině se čtyřmi dětmi. Hlavními protagonisty se po nějaké době stávají matka a nejmladší dítě - její syn. Na začátku těchto skutečností byla normální prostá výchova v rodině, kde otec pracoval, matka se starala o děti resp. o tři dcery a jednoho syna. V popisu vynechám osudy dcer a tyto zahrnu jen okrajově a v některých fázích se o nich zmíním.

Nejmladší syn vyrůstá v rodině společně se svým otcem a matkou, kdy dcery již nejsou ve společné domácnosti a vzhledem k tomu, že jsou starší tak začínají žít svůj vlastní život a do rodiny pouze docházejí na návštěvy. Nejmladší syn P.B. ročník narození 1971 začíná chodit na základní školu, kde je jeho chování v normální rovině a školní výsledky jsou průměrně hodnoceny. Docházka do školy je pravidelná, ale již v této době se začínají objevovat první problémy ze strany syna P.B. Při přechodu z prvního stupně základní školy na druhý stupeň se začíná jeho chování podstatně měnit a vyskytují se první náznaky agresivního chování a to jak vůči svým spolužákům a vrstevníkům, ale i ke své matce a otci. Jedná se asi o období věku kolem jeho 12 let.

Z výpovědi jeho sester. Chování P.B. je omlouváno ze strany matky a otec se snaží pouze v jistých mezích o výchovu, kdy toto se mu moc nedaří. Již zde se objevují první náznaky agrese hlavně vůči své matce,

kdy je na ni nejprve slovně hrubý, ale již zde se objevují i slabé náznaky fyzické agrese s útoky vůči své matce. Matka M.B. stále omlouvá chování svého syna a z výpovědí jejich dcer je zjištěno, že jej matka ještě brání, zastává a že to její syn tak nemyslí. Rovněž tak se v této době objevuje první trestná činnost P.B., kdy se jedná převážně o majetkovou trestnou činnost a to konkrétně krádeže, kdy tyto střídá trestná činnost násilného charakteru a to trestné činy ublížení na zdraví nebo výtržnictví. Vzhledem k jeho věku je trestně nepostižitelný a jeho matka ani otec toto neřeší ve spolupráci psychologů nebo pedagogických pracovníků a snaží se problém zvládnout vlastními silami.

Agrese P.B. vůči své matce se však nemění a neustává. Otec se neustále snaží o nápravu, ale dcery při výpovědi o svém bratru uvádějí, že matka se v podstatě stydí za to, že jí syn psychicky a fyzicky týrá, snaží se toto omlouvat a takto se vyrovnávat s tímto problémem.

Z výpovědí sousedů, kteří bydlí vedle rodiny P.B. bylo zjištěno, že tento experimentoval i s drogami, kdy se jednalo převážně o těkavé látky toluen, ředidla, lepidla apod. tedy tzv. sniffing. Tuto skutečnost potvrzuje i jedna z jeho sester R.H., kdy toto mohlo trvat u P.B. asi jeden rok. Nijak se z tohoto neléčil a v rodině byl tento problém brán tak, že se z něj dostane sám bez cizí pomoci a že mu pomohou rodiče. Nebylo zjištěno do jaké míry mu rodiče pomohli, ale byl zjištěn fakt, že nahradil drogy, resp. těkavé látky za alkohol, který začal ve větší míře popíjet a jeho chování po požití alkoholu bylo agresivnější a tuto svou agresivitu si opět vybíjel na své matce. Bylo veřejnou pravdou, že alkoholu holdovala i jeho matka M.B., kdy se u ní po nějaké době začaly projevovat zdravotní potíže. Špatně chodila, musela používat francouzské hole a dle výpovědí sousedů se někdy stávalo, že i tento zdravotní stav P.B. veřejně vyčítal své matce, hrubě jí nadával a nesnažil se jí nijak její zdravotní potíže usnadnit.

Ve svých 23 letech byl přinucen otcem, aby nastoupil protialkoholní léčbu v Opavě s čímž po určitém naléhání souhlasil, ale v této léčbě vydržel asi jeden měsíc, kdy sám podepsal revers a z léčení odešel. Netrvalo dlouho a začal zase pít alkoholické nápoje a to ještě ve větší míře než před nastoupením léčby. Požívání alkoholu se

začalo stupňovat a s tímto se začalo stupňovat i jeho protiprávní jednání, kdy byl několikrát souzen za majetkovou a násilnou trestnou činnost. K několika prošetřovaným případům patří i ty, kdy začal krást doma své matce a otci různé věci a tyto prodával. Rovněž tak v několika případech vykradl rodičům sklep, kdy většina těchto případů byla nahlášena na Policii ČR, avšak po nějaké době prošetření vzala matka zpět souhlas k trestnímu stíhání svého syna P.B. a věc byla odložena.

Můžeme zde pouze spekulovat zda to bylo pouze v dobré víře jeho matky nebo se zde promítlo to, že syn P.B. stále bydlel ve společné domácnosti a fyzicky a psychicky různými způsoby týral svou matku. Z výpovědí jeho sester bylo zjištěno, že byly v několika případech přítomny tomu, když hrubě urážel svou matku, nadával jí a zastrásoval. Tomu se snažily vždy dcery zabránit, ale matka syna stále omlouvala s tím, že se takto P.B. chová pouze, když je opilý jinak, že je „hodný kluk“. P.B. se snažil chovat vůči své matce v jistých mezích do doby dokud žil jeho otec. V roce 2001 však jeho otec umírá a matka M.B. zůstává v bytě bydlet sama se svým synem P.B. Matka M.B. začíná mít stále větší zdravotní potíže a její psychický stav se po smrti jejího manžela zhoršil a upadla do jisté apatie, kterou začala řešit větším požíváním alkoholických nápojů. P.B. nikde nepracuje, pobírá sociální dávky a všechny peníze, které z těchto dávek dostane utratí za alkohol, který popíjí s různými kamarády z řad alkoholiků. Jeho matka M.B. má své peníze u dcery, kdy tato se k tomuto vyjádřila, tak že jí matka řekla, že její syn P.B. jí žádné peníze nedává a ještě jí ty které má ona sama krade! Stále však s tímto nikdo nic nedělá. Matka M.B. nepožádala nikoho o pomoc, nekontaktovala žádné středisko, které by jí nabídlo pomoc a ani sestry se nesnažili nikoho kontaktovat. Pouze vždy matce „vyčítaly“ proč si to nechá od syna líbit, kdy matka jej omluvila a tím to skončilo nebo spíše začalo!

Po smrti otce se začíná P.B. chovat ke své matce stále více agresivněji, domů si vodí různé podivné existence podobné jemu a stále se zde pije alkohol. Je pravdou, že matka M.B. pije alkohol s nimi, ale ne v takové míře, neboť se léčí na vysoký tlak, problémy se srdcem, špatně chodí a musí používat francouzské hole. Z výpovědí nájemníků

domu bylo zjištěno, že za poslední dva roky, kdy umřel manžel M.B. se její syn P.B. začal ke své matce chovat velice hrubě, kdy toto přechází ve fyzické násilí. Do bytu rodiny paní M.B. pravidelně jezdí na volání sousedů Policie ČR kdy paní M.B. volá, křičí o pomoc a její syn jí fyzicky týrá, hrubě nadává a uráží před sousedy, včetně rasistických výrazů různého charakteru. V několika případech potvrzují sousedi, že viděli modřiny na těle paní M.B. a když přijela na místo Policie ČR, tak tato odmítla ošření a uvedla, že se nic nestalo. Existuje několik policejních záznamů, které přesně popisují události v bytě paní M.B., ovšem bez jakékoli pomoci či vyřešení.

Zdravotní stav je u paní M.B. stále horší a horší, užívá několik druhů různých léků na léčení svých nemocí a je prakticky nepohyblivá vzhledem ke svému bolestem nohou. Z výpovědí dcer paní M.B. bylo zjištěno, že jejich bratr pil v takové míře, že nebyl prakticky nikdy ve střízlivém stavu a tak se stávalo málokdy, že by své matce pomáhal, neboť tato tvrdila, že když je její syn střízlivý, že je hodný a pomáhá. Jeho „pomoc“ spočívala v tom, že své chování hnal do maximální možné agrese vůči své matce, fyzicky jí nepřestával týrat a za poslední rok se začaly objevovat výrazy, „aby již konečně chcípala, ať zdechne, že bude mít klid“. Fakt, že paní M.B. chtěla ukončit toto své trápení byl zjištěn z dopisu, který napsala asi v měsíci červnu roku 2004, kdy dopis adresovala své dceři a v něm uvedla: „že již nemůže snést týrání svým synem a chce odejít za svým manželem“!

Jednání P.B. prakticky od jeho 12 let, kdy se u něj začaly objevovat známky agrese vyvrcholilo v měsíci červenci roku 2004, kdy opět popíjel se svými známými ve svém bytě ve kterém byla i jeho matka. Bylo zjištěno, že i jeho matka vypila nějaký alkohol, ale vzhledem ke skutečnostem, které jsou uvedeny výše jej nevypila mnoho a šla si brzy lehnout. Ve večerních hodinách začal být její syn P.B. opět velice agresivní ke své matce. Skutečnosti potvrzuje známá paní M.B. paní A.S., která byla po celou dobu přítomna v bytě. Syn paní M.B. začal opět hrubě urážet svou matku, kdy pak k této přistoupil uchopil jí pod krkem a se slovy „tak už konečně chcípni“ do této nasypal blíže nezjištěné množství silných léků. Svou matku pak zanechal v pokoji, kdy

tato začala v silných bolestech chroptět a až v ranních hodinách druhého dne zavolal rychlou záchrannou pomoc a po převozu do nemocnice paní M.B. umírá. Jako příčina smrti bylo určeno předávkování léky. Syn P.B. byl za tento čin následně zadržen jako podezřelý ze spáchání trestného činu vraždy dle ust. § 219/1 tr. zákona s návrhem na vzetí do vazby.

Zde se nabízí otázka zda by mohla ještě paní M.B. žít, kdyby týrání svým synem nepovažovala za nepodstatné a toto se snažila řešit a požádala někoho o pomoc. Jak je patrné z celého případu, kdy již ve 12 letech se začíná projevovat u P.B. agresivní chování, je toto velice latentní problém a i když o tomto věděl úzký okruh rodinných příslušníků, tak nikdo nedokázal tomuto jednání zabránit a výsledkem byla smrt paní M.B. Není to zcela ojedinělý případ a tak se nabízí další otázka kolik obětí „sebevražd“ mohlo být vlastně obětmi týrání svými dětmi ať již zletilými nebo mladistvými resp. nezletilými a v podstatě se jednalo o smrt úmyslnou tedy vraždu nebo o ublížení na zdraví s následkem smrti nebo o účast na sebevraždě?

Také není od věci zamyslet se nad skutečností zda by paní M.B. mohla ještě žít, kdyby novelizace trestního zákona, konkrétně § 215a trestního zákona vešla v účinnost dříve a Policie ČR by tak mohla postihnout jejího syna P.B. dříve, a dříve by se o toto zajímal příslušný soud a další orgány pomoci. Jsou to pouhé úvahy, které bezpochyby nevrátí život paní M.B., ale zcela určitě stojí za zamyšlení, že bude třeba i nadále zdokonalovat trestněprávní okruh postihů agresorů, zdokonalování prevence a hlavně poskytování včasné a účinné pomoci obětem domácího násilí.¹

¹ Zdroj: Spisová dokumentace Policie České republiky 2004.